

Svend Sabroe
Kirsten Fonager

UNGES ERFARINGER MED RUSMIDLER

I 2003 OG UDVIKLINGEN SIDEN 1995

Institut for Epidemiologi
og Socialmedicin
Aarhus Universitet
Rapport nr. 50

FADL's Forlag

Unge erfaringer med rusmidler i 2003 og udviklingen siden 1995

Af Svend Sabroe, Institut for Epidemiologi og Socialmedicin,
Aarhus Universitet og Kirsten Fonager, Aalborg Sygehus

© 2004 by FADL's Forlag Aktieselskab, København
www.fadl.dk/forlag

1. udgave 2004
Tryk AKA-PRINT A/S Århus

ISBN: 87-7749-419-9
ISSN: 0908-2131

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og CopyDan.
Enhver anden udnyttelse uden forlagets skriftlige samtykke er forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Indholdsfortegnelse

- Forord** 5
- Resumé** 7
- 1 Alkohol** 9
 Kendskab og tilgængelighed 9
 Drikkehyppighed 10
 Storforbrug og overforbrug 10
 Forbruget af de forskellige alkoholtyper 13
 Alkoholdebut 14
 Udviklingen siden 1995 14
 Sammenligning med andre ESPAD-lande 16
- 2 Hash** 19
 Kendskab og tilgængelighed 19
 Forbrug 20
 Hashdebut 20
 Vurdering af risikoen ved hashrygning 21
 Udviklingen siden 1995 22
 Sammenligning med andre ESPAD-lande 23
- 3 Snifning** 25
 Kendskab og tilgængelighed 25
 Forbrug 25
 Vurdering af farlighed 25
 Udviklingen siden 1995 26
 Sammenligning med andre ESPAD-lande 26
- 4 Beroligende medicin** 27
 Kendskab og tilgængelighed 27
 Forbrug 27
- Udviklingen siden 1995 29
 Sammenligning med andre ESPAD-lande 29
- 5 Stærkere, illegale, narkotiske rusmidler** 31
 Kendskab og tilgængelighed 31
 Forbrug 33
 Vurdering af farlighed 34
 Udviklingen siden 1995 34
 Sammenligning med andre ESPAD-lande 36
- 6 Debutalder** 37
 Tidlig alkoholdebut 37
 Lav debutalder for beruselse 38
 Tidlig debut med hashrygning 40
 Tidlig debut med flere rusmidler 40
 Konklusion 41
- 7 Familieforhold** 43
 Konklusion 45
- 8 Familiens økonomi** 47
 Konklusion 49
- 9 Forældres omsorg og opmærksomhed** 51
 Konklusion 53
- 10 Forældres holdning til deres barns omgang med rusmidler** 55
 Holdning til at børn bliver fulde 56
 Holdning til at børn ryger hash 57
 Konklusion 59

11 Fritid 61
Konklusion 63

Appendiks I 65

The European School Survey Project
on Alcohol and Other Drugs
(ESPAD-undersøgelsen) 65
Baggrund 65
Metode og datakvalitet 67
Spørgeskema 67
Undersøgellesgruppen 67
Konklusion 67

Appendiks II 69

Validitet af resultaterne 69
Anonymitet 69
Åbenlyst urigtige oplysninger 69

Manglende besvarelser af
enkeltspørgsmål 69
Relevin – et ikke-eksisterende
rusmiddel 70
Konsistens mellem svar på
forskellige spørgsmål 71
Konsistens mellem svar på det
samme spørgsmål 71
Er der svaret ærligt? 71
Konklusion 72

Litteraturliste 73

Tidligere udgivelser 75

Rapporter fra Institut for Epidemiologi
og Socialmedicin, Aarhus
Universitet 75

Forord

I denne rapport præsenteres resultater for 2003 fra den danske del af et europæisk projekt: The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, også kaldet ESPAD-projektet.

Idéen med dette projekt er:

- at indsamle *sammenlignelige* oplysninger om rusmiddelforbruget blandt 15-16 årige skoleelever i så mange europæiske lande som muligt
- at studere *udviklingstendenser* i alkohol- og rusmiddelvanerne blandt skoleelever i så mange europæiske lande som muligt
- at formidle oplysningerne på en sådan måde at de kan fungere som incitament for forebyggende aktiviteter.

Siden 1995 er der med fire års mellemrum gennemført tre sådanne kortlægninger af unges rusmiddelvaner i Europa. Da resultaterne fra den første undersøgelse (ESPAD-95) blev offentliggjort, fik man et tabelværk, hvor rusmiddelforbruget i Danmark direkte kunne sammenlignes med niveauet i andre lande, og det fremstod tydeligt, at 15-16 årige i Danmark på flere måder adskilte sig fra de fleste unge skoleelever i andre lande i Europa (1, 2). Forskellen var specielt tydelig med hensyn til alkohol, hvor unge skoleelever i 9. klasse drak hyppigere, og de drak mere end jævnaldrende i andre europæiske lande. Resultaterne blev efterfølgende uddybet i Sundhedsstyrelsens årsberetning for 1997 (3, 4), og de indgik i debatten, inden Folketinget i 1998 indførte forbud mod salg af øl, vin og spiritus til unge under 15 år i Danmark.

Fire år efter gennemførtes den anden ESPAD-undersøgelse (ESPAD-99), og da resultaterne

blev offentliggjort ved et WHO-ministerrådsmøde i Stockholm 2001 (5), blev det afsløret, at niveauet for unges rusmiddelforbrug i den mellemtiliggende periode ikke var faldet i Danmark, tværtimod kunne der ses en stigning, både i andelen af unge der drak store mængder alkohol, og i andelen der drak hyppigt. Danmark adskilte sig ved at være det eneste land, hvor over 50% af de 15-16 årige havde drukket alkohol mere end 40 gange, og andelen, der havde været fuld mere end 20 gange, var steget fra 32% i 1995 til 41% i 1999 (6). Konklusionen for Danmarks vedkommende var, at unges alkoholforbrug, der allerede havde været højt i 1995, var steget yderligere i 1999.

Nu er der gået fire år mere, og i 2003 blev der igen indsamlet data i ESPAD-landene. Der er kommet flere lande til, og i 2003 blev der indsamlet oplysninger fra 15-16 årige skoleelever i 34 europæiske lande. Data fra alle disse lande er endnu ikke færdigbearbejdet, så den internationale ESPAD-03 rapport vil først foreligge senere i 2004.

Oplysningerne fra Danmark er imidlertid allerede analyseret, og resultaterne er klar til offentliggørelse. Denne rapport bygger således på oplysningerne fra ca. 3.000 spørgeskemaer, der er udfyldt af et repræsentativt udsnit af danske skoleelever, som alle gik i 9. klasse i 2003.

Der blev med det samme spørgeskema foretaget tilsvarende undersøgelser af danske skolebørn, både i 1995 og i 1999, så ud over at beskrive forbruget i 2003 er det i denne rapport muligt at få et indtryk af udviklingen af unges rusmiddeladfærd de seneste otte år. I nogle tilfælde kan det være interessant at sammenligne ni-

veauet i Danmark med andre lande. Da den internationale rapport for ESPAD-03 endnu ikke foreligger, er det ikke muligt at foretage denne sammenligning med helt aktuelle tal, i stedet er sammenligningerne med de andre lande i Europa foretaget på de senest offentliggjorte data, d.v.s. ESPAD-99.

Rapporten falder i tre dele:

Første del er kapitel 1-5, hvor der findes en beskrivelse af de rusmidler, der indgår i analyserne. Det drejer sig om alkohol, hash, opløsningsmidler der sniffes, nerve- sovemedicin og stærkere, illegale narkotika som amfetamin, ecstasy og morfin. Gennemgangen af rusmidlerne indledes med en beskrivelse af elevernes kendskab til rusmidlerne og rusmidlernes tilgængelighed. Derefter er der oplysninger om det aktuelle forbrug, debuttidspunkt og elevernes vurdering af hvilken risiko, der er ved at bruge rusmidlerne. Til sidst beskrives for hvert rusmiddel udviklingen i forbruget siden 1995, og forbruget i Danmark sammenlignes med jævnaldrendes forbrug i de europæiske lande, der deltog i ESPAD-99 undersøgelsen.

Anden del af rapporten består af kapitel 6-11, hvor forskellige baggrundsfaktorer sammenholdes med elevernes rusmiddelforbrug. Baggrundsoplysningerne er forhold i familie og fritid, d.v.s. familiens økonomi, forældrenes civilstand, forældrenes opmærksomhed over for deres barns færden om aftenen, forældrenes holdning til deres barns rusmiddeladfærd og elevernes fritidsaktiviteter.

Tredje del af rapporten er et appendiks med en beskrivelse af baggrunden for den internationale ESPAD-undersøgelse og et metodeafsnit, hvor det fremgår, hvorledes oplysninger er indsamlet, og der er nogle overvejelser over validiteten af de data, der ligger til grund for de resultater, der præsenteres i denne rapport.

Undersøgelsen er foretaget på Institut for Epidemiologi og Socialmedicin, Aarhus Universitet. Publiceringen af rapporten er delvist finansieret via en bevilling fra Sundhedsstyrelsen.

Århus, august 2004

Resumé

Formålet med rapporten er at beskrive rusmiddelbruget blandt 15-16 årige skoleelever i Danmark. I foråret 2003 besvarede et repræsentativt udsnit på knap 3.000 skoleelever fra 9. klasse et spørgeskema, der er udarbejdet i forbindelse med et europæisk rusmiddelprojekt (ESPAD-projektet). Der er foretaget tilsvarende undersøgelser i 1995 og 1999, så resultaterne kan derfor sammenlignes med niveauet fra sidste halvdel af 1990'erne.

Alkohol. Praktisk taget alle unge har drukket alkohol, og der var kun 4%, der oplyste, at de ikke havde haft deres alkoholdebut. 56% af drengene og 41% af pigerne havde drukket alkohol mere end 40 gange, og selv om dette tal er højt sammenlignet med niveauet i andre europæiske lande, så var der dog for både piger og drenge tale om et statistisk signifikant fald i forhold til 1999. Unge i Danmark drikker ofte store mængder alkohol. I alt 41% af drengene og 31% af pigerne havde været fulde mindst 20 gange, og 30% af drengene og 18% af pigerne havde været fulde mere end 2 gange den sidste måned. Også disse procentandele er et fald i forhold til 1999. Sammenlignet med jævnaldrende i Europa starter unge i Danmark tidligt med at drikke alkohol. Halvdelen havde debuteret inden 13 års alderen, og ved 14 års alderen havde over 90% haft deres alkoholdebut. Set over en årrække har der været små udsving i debutalderen. Fra 1995 til 1999 var der et signifikant fald, som nu er afløst af en stigning, der er så stor, at debutalderen i 2003 er den højeste, der er observeret i de 8 år, ESPAD-undersøgelserne dækker.

Hash. Knap en fjerdedel af 9. klasses skoleelever havde røget hash, hvilket var lidt højere end gennemsnittet i Europa. Fra 1995 til 1999 steg andelen, der havde prøvet at ryge hash fra 18% til 25%. Denne stigning er ikke fortsat, og i 2003 var tallet faldet ganske lidt til 23%. Ved alle tre undersøgelser var der statistisk signifikant flere drenge end piger, der havde røget hash. Udviklingen i debutalderen har været parallel med forbruget. Der var et fald fra 1995-1999, som nu er vendt til en stigning. I 2003 var debutalderen for hashrygning dog stadig under niveauet i 1995.

Snifning. 9% af drengene og 7% af pigerne havde prøvet at sniffe. Denne procentandel har været nogenlunde konstant i de 8 år, ESPAD-undersøgelserne dækker, og det svarer til gennemsnittet i Europa.

Stærkere, illegale, narkotiske stoffer. I de 8 år, ESPAD-undersøgelserne dækker, har der været en stigende andel af brugere af illegale narkotika. I 1995 var andelen af unge, der havde prøvet disse stoffer under 2% for alle stofferne, men siden 1999 har udbredelsen af amfetamin og ecstasy ligget over 2%-grænsen, og i 2003 var der 4% af skoleeleverne i 9. klasse, der havde prøvet amfetamin og 3%, der havde prøvet ecstasy. Tallene steg kraftigst fra 1995-99, og ingen af tallene er steget signifikant fra 1999-2003. Det eneste stof, hvor der har været konstateret et fald i perioden, var for rygeheroin, og i 2003 var der 1%, der oplyste, at de havde røget heroin. Sammenlignet med Europa er udbredelsen af de stærkere, illegale narkotiske stoffer i Danmark lidt over gennemsnittet.

1 Alkohol

Kendskab og tilgængelighed

Alkohol er det mest udbredte rusmiddel i Danmark, og drikke, der indeholder alkohol, kan købes overalt i dagligvarebutikker og på næsten alle tider af døgnet. I undersøgelsen afspejlede det sig ved, at praktisk taget alle deltagere (ca. 95%) mente, at de, hvis de ønskede det, let eller meget let kunne få fat på de forskellige typer alkohol.

For at hæve alderen for, hvornår unge begynder at drikke alkohol og for at begrænse unges

alkoholforbrug, er der fra samfundets side indført forbrugsbegrænsende restriktioner for, hvor unge må købe alkohol. Siden 1. juli 1998 har der i alle slags dagligvarebutikker som f.eks. supermarkeder, købmænd og tankstationer været forbud mod *salg* af øl, vin og spiritus til unge under 15 år – en grænse, der den 1. juli 2004 blev hævet til 16 år, og i lov om hotel- og restaurationsvirksomhed står, at der ikke må *udskænkes* drikke, der indeholder alkohol, til unge under 18 år.

Af tabel 1.1 kan det ses, at sidste gang deltagerne i undersøgelsen havde drukket alkohol,

Tabel 1.1
Angivelse af hvor der sidst blev drukket alkohol. Fordelt på køn.

Lokalitet	Drenge		Piger	
	N	%	N	%
Drikker aldrig alkohol	57	4	70	5
I private omgivelser				
Hjemme	328	22	309	21
Hjemme hos andre	987	66	936	64
'Privat' fest f.eks. skolefest, halbal	62	4	102	7
Udendørs				
F.eks. i en park, på gaden	172	11	144	10
Offentlige udskænkingssteder				
Diskotek	187	12	208	14
Bar eller café	67	4	56	4
Restaurant	26	2	23	2

Eleverne kunne sætte kryds ved flere lokaliteter. Summen af % bliver derfor mere end 100.

havde langt de fleste drukket det i private omgivelser, d.v.s. hjemme hos sig selv eller hjemme hos andre, og der var ikke forskel på, hvor piger og drenge havde drukket alkohol. I de nederste linier i tabellen ses, at en forholdsvis stor andel havde fået serveret alkohol på et offentligt udskænkingssted som f.eks. diskoteker og caféer, til trods for at det efter restaurationsloven ikke er tilladt at servere alkohol til unge under 18 år.

I 2003, da undersøgelsen blev gennemført, var der en 15-års aldersgrænse for, hvornår butikker måtte sælge drikke, der indeholdt mere end 1,2% alkohol. Af fordelingen af deltagernes fødselsår kan det ses, at det i realiteten kun var ca. 100 (3%), der var under 15 år, da undersøgelsen blev foretaget, og 97% kunne således helt legalt selv gå ind i en butik og købe øl, vin og spiritus. Af tabel 1.2 fremgår, at mange havde benyttet sig af denne mulighed, og lidt over halvdelen af drengene og lidt under halvdelen af pigerne havde inden for den sidste måned købt øl i en butik. Endvidere kan det ses, at knap halvdelen havde købt spiritus, en del endda flere gange inden for den sidste måned.

Drikkehyppighed

Selv om alkohol er det mest udbredte rusmiddel blandt unge, så er der alligevel stor forskel på, i hvor høj grad alkoholindtagelse spiller en rolle i unges dagligdag. Den store spredning i forbrugsmønstret fremgår af tabel 1.3, hvor det ses, at ca. 1/5 ikke havde drukket alkohol inden for den sidste måned. I den anden ende af spektret var der 50%, der havde drukket alkohol mere end 40 gange – signifikant flere drenge (56%) end piger (41%). Af forbrugsoplysninger for den sidste måned kan det ses, at 31% af drengene og 21% af pigerne havde indtaget alkohol mere end 5 gange, d.v.s. mindst 1 gang om ugen, hvilket typisk vil være i weekenderne. De signifikanstest, der ses i tabellen, viser, at uanset opgørelsesperiode drak drengene signifikant meget hyppigere end pigerne.

Storforbrug og overforbrug

Tallene i tabel 1.3 viser hyppigheden af alkoholindtagelse. En anden lige så vigtig parameter er den mængde alkohol, der indtages i de for-

Tabel 1.2

Alkohol til eget forbrug købt i en butik inden for den sidste måned. Procentandelen for de tre alkoholtyper fordelt på køn.

Alkoholttype Antal gange sidste måned	Drenge %	Piger %	Sammenligning mellem drenge og piger	
			χ^2 trend-test	P-værdi
Øl				
0	44	63	144,7	<0,001
1-2	23	22		
3+	33	15		
Spiritus				
0	59	54	2,38	0,12
1-2	26	31		
3+	15	15		
Vin				
0	92	91	0,71	0,40
1-2	6	7		
3+	2	2		

Tabel 1.3

Hypigheden af alkoholindtagelse opgjort i tre forskellige tidsintervaller. Procentandele fordelt på køn.

Drikkehyppighed antal gange	Dreng	Piger	Sammenligning mellem dreng og piger	
			χ^2 trend-test	P-værdi
Sidste måned				
0	20	22	40,2	<0,001
1-5	49	57		
6-9	14	12		
10+	17	9		
Sidste år				
0	5	7	29,1	<0,001
1-5	17	20		
6-9	31	39		
10+	47	34		
I hele livet				
0	3	5	64,8	<0,001
1-39	41	54		
40+	56	41		

skellige drikkesituationer, og specielt er det vigtigt i beskrivelsen at vise, hvor stor en andel af eleverne, der har et storforbrug eller jævnlige har et overforbrug. Storforbrug og/eller overforbrug kan måles på flere måder. Vi spurgte eleverne, om de havde været fulde og i bekræftende fald, hvor ofte de havde været det. Da der ikke er en klar definition af, hvad det vil sige at være fuld, har vi suppleret med spørgsmålet: »Tænk tilbage på de sidste 30 dage. Hvor mange

gange har du drukket 6 eller flere genstande på én dag?».

Af tabel 1.4 ses det, at uanset om man definerer storforbrug med det subjektive spørgsmål om »fuld« eller det mere objektive spørgsmål »≥ 6 genstande«, så fås nogenlunde samme svarfordeling. Der var dog en klar kønsforskel i opfattelsen af spørgsmålene, idet det af den første række i tabellen kan ses, at der var 4% af drengene, der havde drukket ≥ 6 genstande

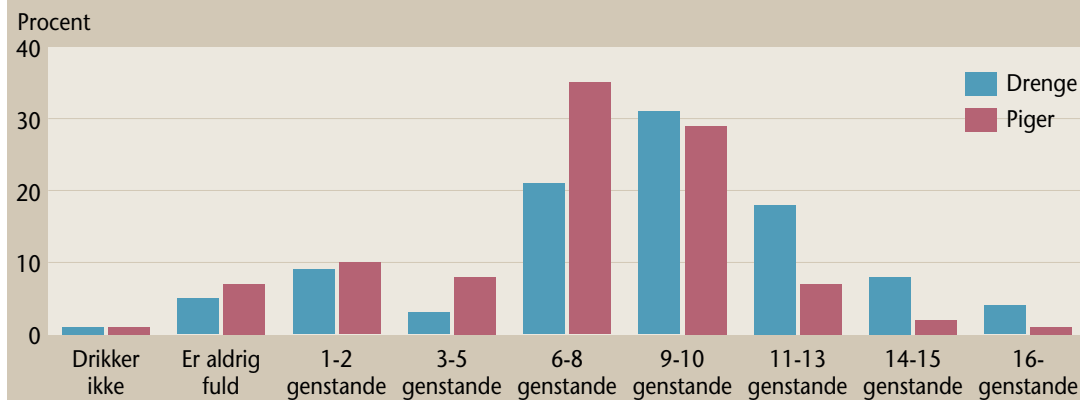
Tabel 1.4

Hypigheden af storforbrug/overforbrug opgjort i forskellige tidsintervaller. Procentandele fordelt på køn.

Antal gange	≥ 6 genstande på én dag sidste måned		Fuld sidste måned		Fuld nogensinde	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
0	34	48	38	44	15	18
1-2	36	34	32	34	12	11
3-9	25	17	28	20	19	26
10+	4	2	2	2	55	46
Dreng/piger. χ^2 trend-test	78,8		25,3		13,5	
p-værdi	<0,001		<0,001		<0,001	

Figur 1.1

Antal genstande der sædvanligvis skulle indtages for at blive fuld. Procentandele fordelt på køn.

mindst 1 gang den sidste måned og alligevel ikke mente, at de havde været fulde, og omvendt var der 4% af pigerne, der oplyste, at de havde været fulde, selv om de ikke en eneste gang i den sidste måned havde drukket ≥ 6 genstande på én dag/aften. Pigerne havde åbenlyst den laveste grænse for, hvor mange genstande de skulle drikke, før de følte sig fulde.

Denne forskel kommer også tydeligt frem i figur 1.1, hvor det ses, at majoriteten af pigerne angav, at de skulle drikke 6-8 genstande for at blive fulde, og majoriteten af drengene oplyste, at de sædvanligvis skulle have 9-10 genstande, inden de blev fulde. Blandt dem, der havde svaret på spørgsmålet, havde 93% været fulde mindst én gang, og af dem angav drengene i gennemsnit, at de plejede at drikke 9,7 genstande, før de blev fulde, og for pigerne var gennemsnittet knap $1\frac{1}{2}$ genstande lavere: 8,1 genstande.

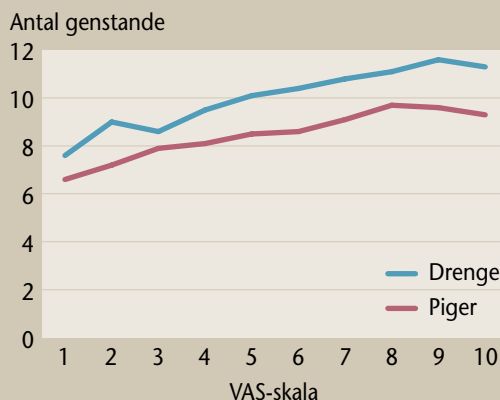
I figur 1.1 kan det endvidere ses, at knap 10% af eleverne følte, at de blev fulde efter kun at have drukket 1-2 genstande. Det illustrerer tydeligt, at der skelnes mellem mange grader af beruselse lige fra at være lettere påvirket til total mangel på selvkontrol. I undersøgelsen var der endvidere et spørgsmål, hvor eleverne kunne angive, hvor påvirkede de havde været, sidste gang de var fulde. Der var mulighed for at af-

krydse på en VAS-skala (=Visuel Analog Skala), der gik fra 1 til 10, hvor 1 var »kun lidt munter«, og 10 var »så fuld at jeg næsten ikke kunne stå på benene«. Der var 15%, der ikke svarede på spørgsmålet eller anførte, at de aldrig havde været fulde. De resterende 85% havde brugt hele spektret fra 1 til 10 med en median på 7 for drengenes og 6 for pigernes vedkommende.

Ved at sammenholde værdierne på VAS-skalaen med, hvor meget de unge plejede at drikke for at blive fulde, fik man som det ses i figur 1.2 en

Figur 1.2

Beruselsens sværhedsgrad målt på en VAS-skala i relation til antal genstande, der sædvanligvis skulle til for at blive fuld.

Tabel 1.5

Antal gange de forskellige alkoholtyper blev drukket den sidste måned.
Procentandele fordelt på køn.

Antal gange	Øl		Spiritus		Alkopops		Vin	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
0	26	38	36	36	47	40	70	67
1-2	21	29	31	33	25	32	23	24
3-5	21	18	18	18	14	17	5	6
6+	31	14	14	13	13	11	2	3
Dreng/piger $\chi^2_{(1)}$ -trend	121,9		0,27		1,85		4,9	
p-værdi	<0,001		0,60		0,17		0,03	

næsten ret linie for både drenge og piger. D.v.s., at de, der krydsede af ved 2-3 på VAS-skalaen, plejede at drikke 8-9 genstande for at blive fulde, medens de, der krydsede af ved 7-8 på VAS-skalaen, i gennemsnit plejede at drikke 9-11 genstande. Kurven kan tolkes således, at de unge havde en differentieret vurdering af, hvor fulde de blev, når de drak alkohol, men kurven viser også, at de fleste unge ikke krævede, der skulle være kontroltab, før de betegnede sig selv som fulde.

Forbruget af de forskellige alkoholtyper

Unge drak ikke de forskellige alkoholtyper lige hyppigt. I tabel 1.5 ses, at øl var mest populært blandt drengene, og en tredjedel havde drukket øl mere end 5 gange inden for den sidste måned. Forbrugsmønstret blandt pigerne var meget jævner, idet der ikke var nogen forskel på, hvor hyppigt pigerne drak øl, spiritus eller sodavandsprodukter med alkohol (=alkopops). Vin var ikke særlig udbredt blandt unge, og ca. 70% havde slet ikke drukket vin den sidste måned.

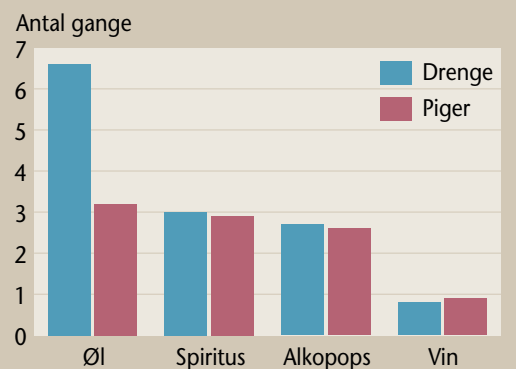
Den hyppighed, hvormed de forskellige alkoholtyper drikkes, var forholdsvis ens for drenge og piger. Med hensyn til øl var der dog en høj-signifikant forskel, idet drengene i gennemsnit havde drukket øl 6,5 gange den sidste måned,

medens pigerne i gennemsnit havde drukket øl 3 gange. Det er illustreret i figur 1.3, hvor den jævne fordeling af forbruget af de andre tre alkoholtyper tydeligt ses.

Hvis man vil beskrive alkoholvaner, er *hyppigheden* af alkoholindtagelse en vigtig dimension, men lige så vigtigt er det at beskrive *mængden*, der drikkes. I figur 1.4 vises det gennemsnitlige antal genstande, der blev drukket af de forskellige alkoholtyper, sidste gang der blev drukket. Også her var der et fuldstændig jævnt og ens forbrug for drenge og piger, når det drejede sig om spiritus, alkopops og vin – pigerne drak præcis de

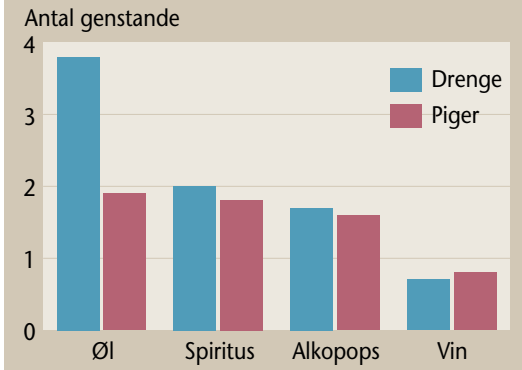
Figur 1.3

Hyppighed hvormed de fire forskellige alkoholtyper blev drukket den sidste måned.
Gennemsnit fordelt på køn.

Figur 1.4

Antal genstande, der blev drukket af de forskellige alkoholtyper sidste gang, der blev drukket alkohol. Gennemsnit fordelt på køn.

samme mængder som drengene, og igen var der en signifikant forskel med hensyn til øl – hvor drengene i gennemsnit havde drukket 3,5 genstande, medens pigerne havde drukket 1,8 genstande sidste gang, de havde drukket alkohol.

Alkoholdebut

Som det er vist tidligere, havde praktisk taget alle unge i 9. klasse drukket alkohol, og for mange var det at drikke alkohol blevet en normal fore-

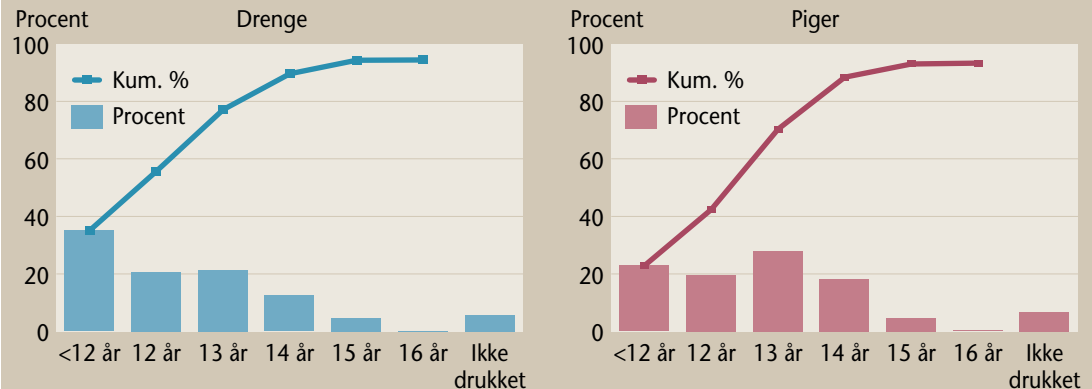
teelse, idet ca. 50% havde drukket alkohol mere end 40 gange (tabel 1.3). Alkoholdebuten må således for mange ligge betydeligt før 15-16 års alderen. I undersøgelsen var der flere spørgsmål angående debut og debuttidspunkt, og resultatet fra et af spørgsmålene vises i figur 1.5, hvor man bl.a. kan se: 1) drengene debuterede ca. ½ år tidligere end pigerne 2) ved 12 års alderen havde halvdelen haft deres alkoholdebut og 3) ved 14 års alderen havde over 90% haft deres alkoholdebut. Med alkoholdebut forstod vi, at der skulle være drukket et glas vin, spiritus eller en hel øl, og det var således ikke nok, at de unge havde smagt på det. De fleste begyndte med øl, men senere blev mange alkoholsorter blandet sammen, sådan som det er vist i figur 1.3.

Udviklingen siden 1995

Selv om praktisk taget alle unge havde drukket alkohol, da vi spurgte dem i 9. klasse, så var der alligevel nogle, der ikke drak alkohol hver måned (tabel 1.3). Både blandt drenge og piger var der en 1/5, der ikke havde drukket den sidste måned. På den anden side var der en lige så stor andel af pigerne, der havde drukket hyppigere end 1 gang om ugen, og for drengenes vedkommende var det knap 1/3, der havde drukket

Figur 1.5

Alkoholdebut for drenge og piger. Histogram hvor procentandel, der debuterede, er vist i 1 års aldersgrupper sammen med en kurve med de kumulerede procenter (kum%).

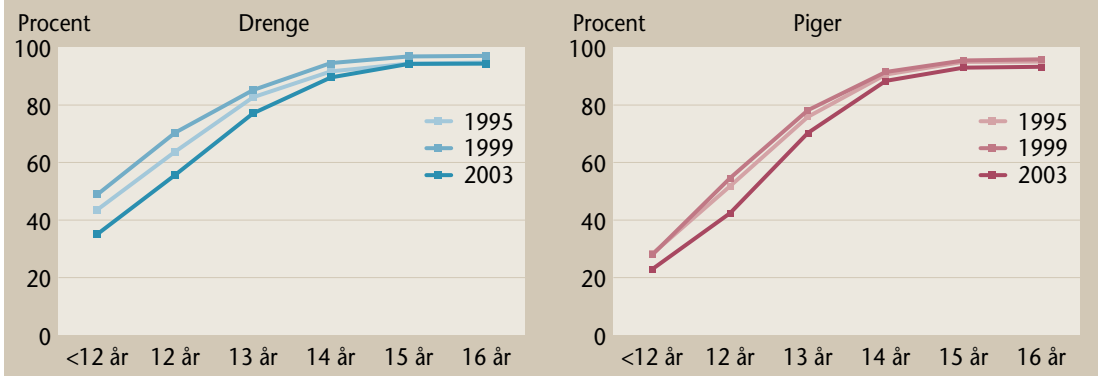
Tabel 1.6
Hyppeghed af alkoholforbrug i % i de tre ESPAD-undersøgelser.

Antal gange	Drukket alkohol sidste måned							
	Drenge			Piger				
	1995 (N=1231)	1999 (N=866)	2003 (N=1494)	1995 (N=1297)	1999 (N=911)	2003 (N=1467)		
10+	18	21	17	9	12	9		
6-9	11	19	14	12	16	12		
1-5	48	42	49	54	52	57		
0	23	18	20	24	21	22		
Sammenligning mellem årene	$\chi^2_{(1)}$ -trend: 18,9 P: <0,001		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 11,2 P: <0,001		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 9,0 P: 0,003		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 6,9 P: 0,008	
Antal gange	Nogensinde drukket alkohol							
	Drenge			Piger				
	1995	1999	2003	1995	1999	2003		
40+	53	65	56	43	51	41		
1-39	44	33	41	52	45	54		
0	3	2	3	5	4	5		
Sammenligning mellem årene	$\chi^2_{(1)}$ -trend: 29,2 P: <0,001		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 17,5 P: <0,001		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 14,3 P: <0,001		$\chi^2_{(1)}$ -trend: 21,9 P: <0,001	

hyppigere end 1 gang om ugen. Disse andele har ændret sig lidt i de år, ESPAD-undersøgelserne er foretaget, og i tabel 1.6 kan det ses, at stigningen i drikkefrekvensen fra 1995 til 1999 nu er vendt til et fald, så fordelingen i 2003 svarer til det, vi så i 1995. Både stigningen fra 1995-99 og faldet fra 1999-2003 er statistisk signifi-

kant. De observerede svingninger var helt parallelle for drenge og piger, og i alle tre undersøgelser drak drengene signifikant hyppigere end pigerne. I den nederste halvdel af tabel 1.6 ses, hvor hyppigt de unge havde drukket i hele deres liv. Også her observeredes samme ændringer med en signifikant stigning i den første 4-års

Figur 1.6
Alkoholdebutalder i de tre ESPAD-undersøgelser. Kumulerede procenter.

Tabel 1.7
Hyppigheden af overforbrug/stort alkoholforbrug i % i de tre ESPAD-undersøgelser.

Antal gange i hele livet	Været fulde					
	Drengene			Piger		
	1995	1999	2003	1995	1999	2003
20+	36	47	41	28	34	31
6-19	27	24	24	30	29	31
0-6	37	30	35	42	37	38

Antal gange den sidste måned	Drukket mere end fem genstande på én aften					
	Drengene			Piger		
	1995	1999	2003	1995	1999	2003
3+	26	37	30	19	22	18
1-2	37	35	37	40	34	34
0	37	28	33	41	44	47

periode efterfulgt af et tilsvarende signifikant fald fra 1999-2003. Men selv om der er observeret et fald, så viser tallene i tabellen, at alkoholindtagelse stadig er en meget almindelig foreteelse, og at det stadig er ca. halvdelen, der har drukket alkohol over 40 gange.

I figur 1.6 vises andelen af unge, der ved en given alder har haft deres alkoholdebut. Det ses, at der i løbet af de sidste 8 år har været en vis svingning i de unges debutalder. Fra 1995 til 1999 var der et signifikant fald, der nu i løbet af de sidste 4 år er afløst af en stigning, der er større end det tidligere fald. Den debutalder, der ses i 2003-undersøgelsen, er den højeste for hele 8-

års perioden. Ændringerne gælder for både drenge og piger.

Sammenligning med andre ESPAD-lande

I de år ESPAD-undersøgelserne er foretaget, har alkoholforbruget blandt 9. klasses eleverne fra Danmark, uanset hvilket forbrugsmål vi anvender, konstant ligget meget højt sammenlignet med gennemsnittet for de øvrige deltagende lande. I tabel 1.8 vises procentandelen, der har drukket alkohol mere end 20 gange, opgjort i tre tidsintervaller. I tabellen vises tallene for de

Tabel 1.8
Har drukket alkohol ≥ 20 gange. Procentandel i tre forskellige opgørelsesperioder. Tre udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.

ESPAD-lande med det hyppigste forbrug	Har drukket alkohol ≥ 20 gange		
	i hele livet	det sidste år	den sidste måned
Danmark	75	51	6
England	63	36	7
Grækenland	60	32	4
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	38	22	3

Tabel 1.9

Erfaring med overforbrug af alkohol udtrykt i procentandele, der har været fuld, opgjort på fire forskellige opgørelsesmåder. Tre udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.

ESPAD-lande med de højeste %	Har været fuld			
	første gang ≤ 13 år gammel	≥ 3 gange sidste måned	≥ 10 gange sidste år	mindst én gang det sidste år
Danmark	42	30	39	86
England	38	24	28	69
Finland	33	18	29	73
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	19	14	12	52

tre lande, der havde de højeste procenter, og det ses, at de danske skoleelever fra 9. klasse havde et betydeligt hyppigere alkoholforbrug end eleverne fra de andre 30 lande, der var med i undersøgelsen i 1999. 50% af eleverne i Danmark havde drukket alkohol ≥ 20 gange det sidste år; i tabellen kan man sammenligne dette tal med de lande i Europa, der lå lige efter. Det drejer sig om England og Grækenland, hvor henholdsvis 36% og 32% havde drukket så hyppigt. De fleste lande lå meget lavere. I f.eks. Island, der var blandt landene med de laveste hyppigheder, var det kun 10%, der havde drukket alkohol ≥ 20 gange det sidste år.

Også med hensyn til erfaringer med overforbrug adskilte danske unge sig fra unge i de an-

dre lande, der deltog i ESPAD-undersøgelsen. I tabel 1.9 vises tallene fra Danmark sammen med udvalgte lande i Europa, og det ses tydeligt, at unge i Danmark også her adskiller sig fra de andre lande. De blev tidligere fulde, idet 42% var fulde første gang, inden de fyldte 14 år, og de blev hyppigere fulde end unge i de andre lande, idet 39% havde været fulde ≥ 10 gange inden for det sidste år, hvilket er en frekvens, der svarede til mindst en gang om måneden. I nederste linie i den sidste kolonne vises gennemsnittet for alle 30 ESPAD-lande, og der ses en procentandel, der ligger væsentligt lavere end tallet for Danmark.

2 Hash

Kendskab og tilgængelighed

Kendskabet til hash er meget udbredt i 9. klasse, og praktisk taget alle elever i denne undersøgelse havde hørt om hash. Men ikke kun det. Også tilgængeligheden var høj, bedømt ud fra at 80% mente, at de ville være i stand til at skaffe hash fordelt på 50%, der let kunne skaffe det, og 30% der vurderede, at de kunne få fat i det, om end det ville være svært.

I spørgeskemaet var der et spørgsmål om, *hvorfra* de i givet fald ville kunne skaffe hash, og 62% kunne oplyse om mindst ét sted. De fleste (40%) nævnte, at det kunne købes på disko-

teker, caféer og lignende steder, og en næsten lige så stor andel havde så godt kendskab til hashmiljøer, at de anførte, at de vidste, hvor der var en pusher, som solgte hash. Eleverne havde også mulighed for at give en mere konkret beskrivelse af, hvor de kunne få fat i hash, og knap 25% benyttede denne mulighed.

I figur 2.1 gives eksempler på svar. Mange skrev, at de ville kunne få det gennem venner og søskende eller tilsvarende nære kontakter, men der var også mange, der ville opsøge miljøer, hvor de vidste, hashbrugere færdedes, f.eks. hashrygeklubber. For de fleste var hashdebut foregået sammen med nogle, de kendte, og af tabel 2.1 ses, at de fleste havde fået hashen af venner. Det næsthyppigste var, at der var blevet delt hash rundt i en gruppe. Det ses også i tabel 2.1, at første gang de prøvede hash, var det meget få, der havde købt hash af en fremmed.

I tabel 2.1 ses endvidere, at der var kønsforskel i debutsituationen. Flere piger end drenge debuterede i forbindelse med, at hash var blevet delt rundt i en gruppe, medens drengene i større udstrækning havde købt hash af en pusher eller af andre i hashmiljøet. Pigerne havde således en passiv tilgang til hash, medens drengene var mere aktive og selv tog initiativet til at få fat i hash.

I tabel 2.2 ses nogle af de begrundelser, eleverne gav for, at de havde haft lyst til at prøve at ryge hash. Nysgerrighed var den begrundel-

Figur 2.1

Eksempler på hvor de unge kunne købe hash, hvis de gerne ville.

- Hos en vens far
- Min storebror giver mig det
- Hos de lidt »sejere« venner
- Hos en ven jeg ser to gange om måneden
- Hos en ven som selv dyrker det
- Af min venindes kæreste
- I en rygerklub på Den spanske Trappe
- På banegården eller til halbal
- Ved en kiosk over for Blockbuster
- I en rygerklub

Tabel 2.1

Angivelse af hvorledes eleverne fik fat i hash første gang, de røg, fordelt på køn.

Hvem tilbød dig hash, første gang du prøvede?	Drenge		Piger	
	N	%	N	%
Fik det af venner	208	55	145	61
Det blev delt rundt i en gruppe	59	16	51	21
Købte det af en fremmed	35	9	11	5
Hjemme af søskende eller forældre	24	6	19	8
Købte det af en ven	37	10	5	2
Fik det af en, jeg ikke kendte	12	3	6	3
I alt	375	100	238	100

Tabel 2.2

Begrundelser for at prøve at ryge hash første gang, fordelt på køn.

Begrundelse	Drenge		Piger	
	N	%	N	%
Var nysgerrig	289	76	189	79
Havde lyst til at blive høj	127	33	55	23
Ville glemme mine problemer	31	8	31	13
Ville ikke falde uden for gruppen	19	5	21	9
Havde ikke noget at give mig til	21	6	9	4

Eleverne kunne sætte kryds ved flere begrundelser. Summen af % bliver derfor mere end 100.

se, der blev nævnt hyppigst. Der var en ligelig kønsfordeling af begrundelserne, bortset fra at der var statistisk signifikant flere drenge, der havde røget hash, fordi de ville prøve at blive høj.

Forbrug

Selv om tilgængeligheden af hash er stor, og flertallet af unge angav, at de ville kunne skaffe hash, hvis de ville, så ses det alligevel i tabel 2.3, at det kun var ¼, der rent faktisk havde prøvet at ryge hash, og af dem havde flertallet indskrænket sig til at ryge enkelte gange, hvilket må karakteriseres som et eksperimenterende brug. Der var imidlertid 10%, der havde prøvet at ryge hash mere end 5 gange, og det er i denne gruppe, man skal finde dem, der må betegnes som brugere. Der var dobbelt så mange drenge

som piger i denne gruppe. Kønsforskellen er statistisk signifikant.

Hashdebut

Alder for hashdebut fremgår af figur 2.2. Søjlerne i figuren viser, hvor stor en andel, der var debuteret i de pågældende aldersgrupper, og kurven viser summen af, hvor mange der i alt var debuteret ved den pågældende alder. I forhold til alkohol kan man se, at hashdebuten ligger senere, og at det kun var meget få, der startede, inden de blev teenagere. De første startede med at eksperimentere som 13-14 årige, og af den kumulerede kurve fremgår, at ved slutningen af 9. klassetrin havde 28% af drengene og 19% af pigerne røget hash mindst én gang.

Selv om hash er lettilgængelig over hele landet, så er det stadig et forholdsvist nyt rusmid-

Tabel 2.3*Hypigheden af hashrygning opgjort i forskellige tidsintervaller. Antal og procentandele.*

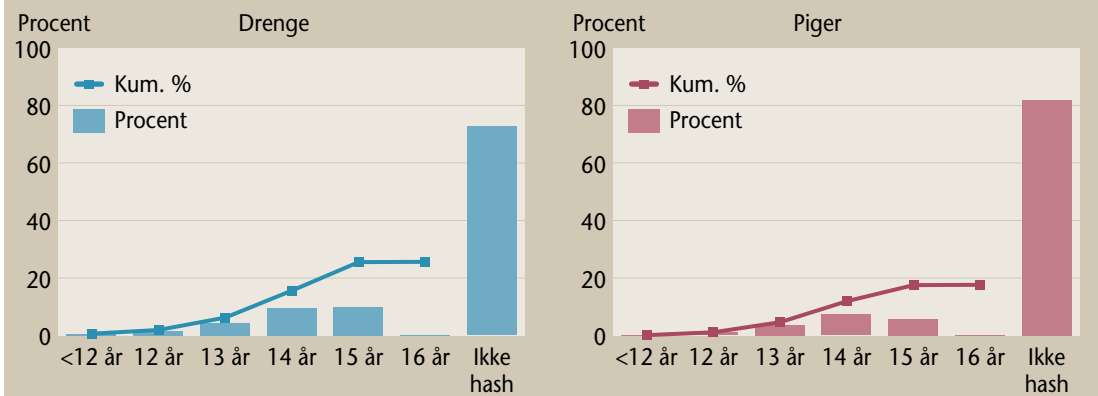
Køn	Antal gange	I hele livet		Sidste år		Sidste måned	
		N	%	N	%	N	%
Dreng	0	1076	72	1162	78	1327	89
	1-5	225	15	226	15	135	9
	6-19	103	7	71	5	22	1
	20+	89	6	34	2	9	1
Piger	0	1193	81	1273	87	1381	94
	1-5	178	12	137	9	76	5
	6-19	57	4	48	3	8	1
	20+	40	3	10	1	3	0
Sammenligning: Dreng/piger							
$\chi^2_{(1)}$ -trend:		42,8	P<0,001	45,2	P<0,001	25,8	P<0,001

del i Danmark, og det er forbudt at sælge det. Det er sikkert disse forhold, der afspejles i forældrenes restriktive holdning til, om deres børn må prøve at ryge hash. Kun få procent af forældrene forholdt sig neutralt til spørgsmålet om hashrygning. Godt 80% af eleverne oplyste, at deres forældre ikke tillod dem at ryge hash, og ca. 15% af forældrene ville ikke synes om, at deres børn røg hash. I kapitel 10 findes en nærmere beskrivelse af, hvorledes forældrenes holdning til hashrygning var relateret til deres børns erfaringer med hash. Selv om forældrenes hold-

ning til hashrygning således generelt var restriktiv, kan hashrygning i mange af familierne imidlertid ikke være et helt ukendt fænomen, idet 70% af eleverne havde ældre søskende, og blandt dem var der 15%, der røg hash.

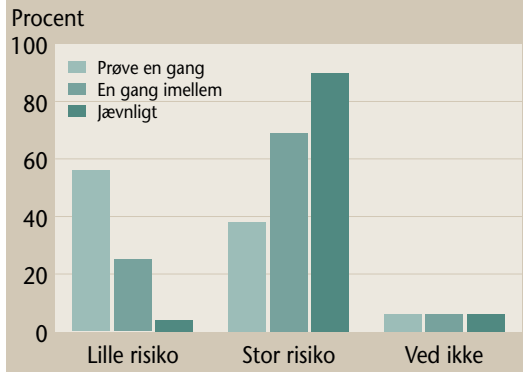
Vurdering af risikoen ved hashrygning

Elevernes beslutning om, hvorvidt de vil prøve et rusmiddel som f.eks. hash, må være en afvejning af såvel positive som negative aspekter.

Figur 2.2*Alder ved hashdebut for drenge og piger. Aldersspecifikke procentandele og kumulerede procenter (kum. %).*

Figur 2.3

Vurderingen af risikoen ved hashrygning, i forhold til hvor ofte det ryges.

Blandt de negative tæller ikke kun, at stoffet er forbudt, men der må også indgå en vurdering af, om brug af stoffet er koblet til en risiko. Her viser det sig, at eleverne havde et ret differentieret syn på, hvor stor en risiko, der var knyttet til at ryge hash. I figur 2.3 ses, at 35% vurderede, at der var nogen eller en stor risiko ved at ryge hash en eller to gange, medens 90% mente, at der var nogen eller en stor risiko ved at ryge hash jævnligt. Der var praktisk taget ingen kønsforskel i denne vurdering. De sidste 5-6% vidste ikke, hvor stor en risiko, de ville vurdere, der var ved hashrygning.

Udviklingen siden 1995

I tabel 2.4 ses, hvorledes andelen af unge, der havde prøvet at ryge hash, har varieret noget i den periode, ESPAD-undersøgelserne er blevet foretaget. Fra 1995 til 1999 steg andelen, der havde prøvet at ryge hash fra 18% til 25%. Denne stigning er ikke fortsat, og i 2003 var andelen faldet ganske lidt til 23%. Ved alle tre undersøgelser havde drengene et statistisk signifikant højere forbrugstal end pigerne.

I figur 2.4 vises debutalder i de tre ESPAD-undersøgelser. Udviklingen har været parallel med udviklingen i andelen af hashrygere. Det fald i debutalderen, der blev observeret fra 1995 til 1999, ser ud til at være vendt ved den sidste undersøgelse, idet debutalderen steg ganske lidt fra 1999 til 2003. Sammenlignet med 1995 var debutalderen i 2003 dog lidt lavere, så samlet set over hele 8-års perioden har der været et fald i debutalderen. Kurverne viser samme udvikling for piger og drenge.

I figur 2.5 ses, hvorledes frekvensen af hashrygning har ændret sig over de sidste 8 år. Fra 1995-99 var der for både drenge og piger en stigning, hvor både andelen, der havde røget hyppigt (>20 gange), og dem, der havde røget sjældnere, steg. $\chi^2_{(1)}$ -trend testen viste signifikant stigning for både piger og drenge. Denne udvikling er ikke fortsat, og i 2003 var der lidt færre, der havde røget hash. Faldet ses både

Tabel 2.4

Procentandelen der har erfaring med hash i de tre ESPAD-undersøgelser.

	ESPAD-undersøgelserne (9. klasse)		
	1995 N=2545	1999 N=1790	2003 N=2978
Prøvet at ryge hash			
Drenge			
nogensinde	20	31	28
sidste måned	9	11	11
Piger			
nogensinde	16	21	19
sidste måned	5	6	6

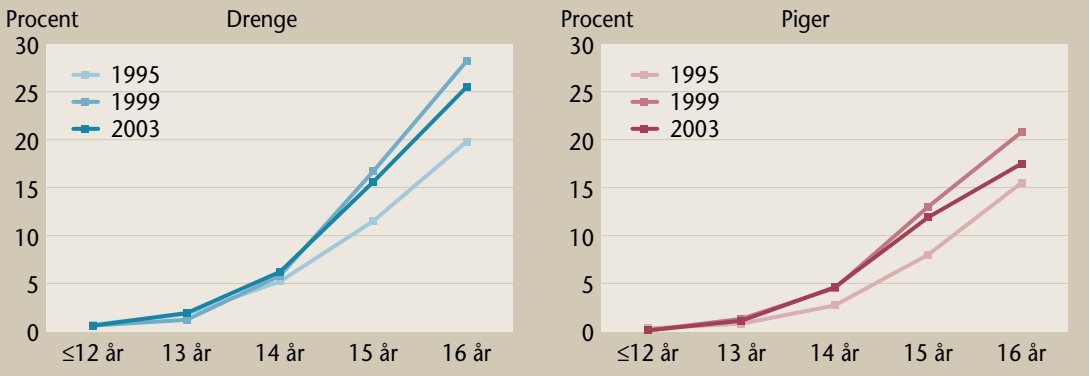
blandt dem, der havde røget hyppigt og sjældent. Faldet fra 1999-2003 var ikke statistisk signifikant.

Sammenligning med andre ESPAD-lande

I tabel 2.5 illustreres hashforbruget på fire forskellige måder, og uanset hvilken opgørelsesmetode man vælger, så havde unge i Frankrig, England og Tjekkiet det højeste forbrug blandt de 30 ESPAD-lande. I 1999 var der 24%, der havde røget hash i Danmark, hvilket er en procentandel, der var væsentligt under de 35%,

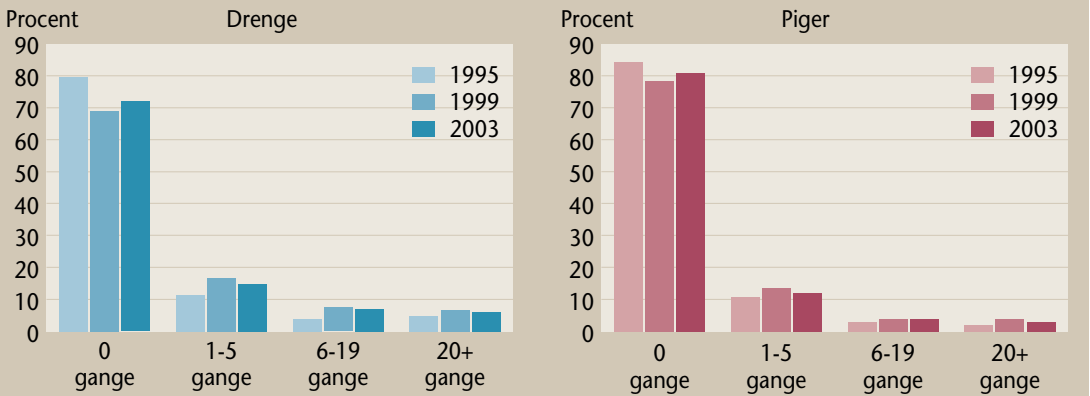
Figur 2.4

Debutalder for hashrygning i de tre ESPAD-undersøgelser.

Figur 2.5

Hashrygningsfrekvens i de tre ESPAD-undersøgelser.

Tabel 2.5

Erfaring med hash udtrykt i den procentandel, der har røget hash, opgjort på fire forskellige opgørelsesmåder. Danmark og de tre lande, der havde de højeste værdier. Udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande	Har røget hash mindst én gang			Har røget hash mindst 10 gange det sidste år
	i hele livet	det sidste år	den sidste måned	
Frankrig	35	31	22	12
England	35	29	16	10
Tjekkiet	35	27	16	9
Danmark	24	19	8	5
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	16	13	7	3

man fandt i de lande, der lå højest i Europa, men på den anden side var det også klart over

de 16%, der var gennemsnittet for alle de lande, der deltog i 1999-undersøgelsen.

3 Snifning

Kendskab og tilgængelighed

Lightergas, hårlak og lim indeholder opløsningsmidler. De findes udbredt i de danske hjem, og når unge sniffer, er det fortrinsvis disse stoffer, de vælger. De fleste unge oplyste, at hvis de ville, kunne de let få fat i opløsningsmidler, og kun 15% angav, at det var svært eller endog umuligt for dem at få fat i væsker, der var velegnet til snifning.

Forbrug

I undersøgelsen blev eleverne spurgt om, hvor mange gange de havde sniffet inden for den sid-

ste måned, det sidste år og i hele deres liv. Af tabel 3.1 fremgår, at ca. 8% havde sniffet, drengene signifikant hyppigere end pigerne. Halvdelen af eleverne havde sniffet én eller to gange, d.v.s. et forbrug man kan kalde eksperimenterende.

Vurdering af farlighed

En forklaring på diskrepansen mellem den lette tilgængelighed og den ringe popularitet ved at sniffe sig til en rus kan muligvis være, at en majoritet på 61% af de unge vurderede, at det at sniffe 1-2 gange kunne medføre skader, og 86% mente, at man risikerede at skade sig selv fysisk eller på anden måde ved at sniffe jævnligt. Den forholdsvis ringe udbredelse af snifning afspej-

Tabel 3.1
Hyppigheden af snifning opgjort i forskellige tidsintervaller. Antal og procentandele.

Køn	Antal gange	I hele livet		Sidste år		Sidste måned	
		N	%	N	%	N	%
Dreng	0	1.353	91	1.414	95	1.461	98
	1-2	72	5	42	3	27	2
	3+	66	4	36	2	4	0
Piger	0	1.360	93	1.273	96	1.445	99
	1-2	55	4	36	2	15	1
	3+	49	3	25	2	6	0
Dreng/piger. $\chi^2_{(1)}$ -trend		4,2		0,92		0,69	
P-værdi		0,04		0,34		0,41	

les også i, at de fleste (94%) oplyste, at ingen eller kun få af deres venner sniffede.

Udviklingen siden 1995

Siden den første ESPAD-undersøgelse blev foretaget i 1995, har andelen af unge, der har prøvet at sniffe, konstant ligget under 10%. I tabel 3.2 ses dog, at der for drengenes vedkommende må konstateres en lille stigning i andelen af drenge, der har sniffet.

Sammenligning med andre ESPAD-lande

I tabel 3.3 ses, at der er lande i Europa, hvor snifning er mere udbredt end i Danmark. I Irland og Grønland har en femtedel af eleverne prøvet at sniffe, og over 10% har sniffet inden for den sidste måned. I alle 30 ESPAD-lande var der i gennemsnit 9%, der havde sniffet, og de 7%, vi fandt i Danmark i 1999, er således ganske tæt på gennemsnittet.

Tabel 3.2
Procentandelen, der havde sniffet i de tre ESPAD-undersøgelser.

Køn har sniffet	ESPAD-undersøgelserne (9. klasse)		
	1995 N=2530	1999 N=1790	2003 N=2978
Drenge nogensinde	7	8	9
sidste måned	2	1	2
Piger nogensinde	7	8	7
sidste måned	1	1	1

Tabel 3.3
*Har sniffet. Procentandel i to forskellige opgørelsesperioder.
Udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.*

ESPAD-lande med den højeste %	Har sniffet	
	den sidste måned	nogensinde
Irland	12	22
Grønland	11	19
Malta	11	16
Danmark	5	7
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	3	9

4 Beroligende medicin

Kendskab og tilgængelighed

I spørgeskemaet var der en række spørgsmål om erfaringer med nerve- eller sovemedicin. Nerve- og sovemedicin var defineret som tabletter af typen Diazepam, Stesolid, Valium, Apozepam, og eksempler på sovemedicin er: Apodorm, Pacisyn, Imovane og Rohypnol. De fleste (ca. 70%) anførte, at de havde hørt navnet på et eller flere af de præparater, vi spurgte om, men det var de færreste, der troede, de ville kunne skaffe tabletter med beroligende virkning. Direkte adspurgt var der dog 26%, der svarede, at de let eller meget let ville kunne skaffe de omtalte tabletter. Beroligende medicin cirkulerede heller ikke i særligt stort omfang i de unges omgangskreds, idet mindre end 2% mente, at deres venner tog beroligende medicin, der ikke var ordineret af en læge. På samme vis var der mindre end 2%,

der havde søskende, der tog nerve- eller sovemedicin.

Forbrug

I tabel 4.1 ses, at knap 10% af de unge havde taget tabletter, der indeholdt beroligende medicin, og det fremgår endvidere, at selv om der var lidt flere piger end drenge, der havde erfaringer med denne type medicin, så var kønsforskellen lille og ikke statistisk signifikant.

Oplysningerne i spørgeskemaet gør, at man kan skelne mellem, om medicinen var ordineret af en læge eller ej. I tabel 4.1 ses, at mere end halvdelen af dem, der havde taget nerve- eller sovemedicin, havde fået medicinen ordineret af en læge, og i disse tilfælde, hvor der var tale om lægelig behandling, kan man rimeligvis ikke betragte det som et *rusmiddelforbrug*. Man må

Tabel 4.1

Procentandel, der havde taget beroligende medicin fordelt på medicinens distributionsvej.

Kilde	Køn		I alt	Sammenligning mellem drenge og piger	
	Drenge	Piger		χ^2 test	P-værdi
Ordineret af en læge	6,1	6,9	6,5	0,70	0,4
Uden recept	4,5	5,3	4,9	1,02	0,3
I alt *	8,6	10,0	9,3	1,73	0,2

* Enten lægeordineret og/eller uden recept

Tabel 4.2

Angivelse af hvorfra de unge fik den beroligende medicin første gang, såfremt beroligende medicin var debutstoffet.

Kilde	N	%
Fik det af mine forældre	21	46
Tog det derhjemme uden mine forældres tilladelse	6	13
Fik det af ældre søskende	5	11
Fik det af en ven	5	11
På anden vis	9	19
I alt	46	100

endvidere regne med, at en del af dem, der havde fået medicinen uden recept, godt kan have fået tabletterne af forældre eller venner mod gener eller symptomer, så andelen, der reelt havde taget tabletterne i euforiserende øjemed, indskrænker sig formentlig til nogle få procent.

I alt 738 (ca. 25%) havde prøvet et eller flere (illegale) narkotiske stoffer, og hash var debutstoffet for langt de fleste (84%). Der var imidlertid et lille antal på 46, der oplyste, at første gang de havde prøvet et af de narkotiske stoffer, var det nerve- eller sovetabletter. I tabel 4.2 ses, at hjemmet var hovedkilden i debutsituationen, og det er nærliggende at antage, at symptomer og gener i de fleste tilfælde kan have været be-

grundelsen for, at forældrene gav den beroligende medicin til deres børn. Det er værd at bemærke, at distributionsvejen for beroligende medicin i debutsituationen er helt anderledes end eksempelvis for hash (tabel 2.1).

Forbruget af beroligende medicin adskilte sig også på anden vis fra de øvrige rusmidler. Fordelingen af debutalder kan nærmest beskrives som to-puklet – 60% oplyste, at de havde debuteret som 14-15 årig, men en anseelig andel på ca. 20% oplyste, at de havde fået beroligende medicin første gang som 11 årig eller endnu tidligere. Debut på dette tidlige tidspunkt tyder på, at tabletterne var blevet givet af forældrene p.g.a. gener eller symptomer. En anden forkla-

Tabel 4.3

Procentandelen der havde taget beroligende medicin i de tre ESPAD undersøgelser.

Køn	ESPAD-undersøgelserne (9. klasse)		
	1995 (N=2530)	1999 (N=1768)	2003 (N=2976)
Kilde til medicinen			
Drenge			
Lægeordineret	*	8	6
Uden recept	*	6	4
I alt**	10	11	9
Piger			
Lægeordineret	*	6	7
Uden recept	*	6	5
I alt**	11	10	10

* Ikke oplyst i 1995-undersøgelsen

** Enten lægeordineret og/eller uden recept

Tabel 4.4

Procentandel der havde erfaring med beroligende medicin i Danmark og i lande med de højeste værdier. Forbruget er udtrykt i procent. Udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande	Beroligende medicin	
	Lægeordineret	Ikke-lægeordineret
Tjekkiet	26	18
Polen	13	18
Frankrig	18	12
Kroatien	18	8
Danmark	7	5
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	10	7

ring på det forholdsvis store antal, der havde fået medicin hjemme, kan være, at de unge ikke helt er klar over, hvilken type medicin, der er tale om, og at de i besvarelsen af spørgeskemaet blander smertestillende medicin sammen med beroligende medicin. Hvis det er tilfældet, er der tale om en regulær fejlrapportering, som vil medføre en overvurdering af problemets omfang.

Udviklingen siden 1995

Siden den første ESPAD-undersøgelse blev gennemført i 1995, har andelen af unge, der har erfaring med beroligende medicin, svinget omkring 10% uden stigning eller fald og uden nogen sikker kønsforskel. I tabel 4.3 ses, at andelen, der havde fået medicinen på recept, ved de

sidste to undersøgelser konstant har været større end den andel, der havde fået tabletterne på anden vis.

Sammenligning med andre ESPAD-lande

I tabel 4.4 ses, at procentandelen af danske unge, der har erfaring med beroligende medicin ligger under det gennemsnitlige niveau i Europa, og at de højeste procentandele findes i Tjekkiet, Kroatien, Polen og Frankrig. Det gælder både med hensyn til læge- og ikke-lægeordineret beroligende medicin. I 1999 var der således 26% af de unge i Tjekkiet, der havde erfaring med lægeordineret beroligende medicin og 18%, der havde taget ikke-lægeordineret beroligende medicin. Andelen af brugere i Danmark ligger væsentligt under disse tal.

5

Stærkere, illegale, narkotiske rusmidler

Kendskab og tilgængelighed

I pressen og offentligheden er der en opmærksomhed på og nervøsitet for, at brugen af de stærkere, illegale rusmidler skal blive mere og mere udbredt blandt unge. Nye rusmidler som rygeheroin og GHB er kommet til, og brugen af designerdrugs som amfetamin og ecstasy er steget i slutningen af 1990'erne. For at undersøge elevernes kendskab til de forskellige illegale rusmidler blev de spurgt, om de havde hørt om forskellige illegale stoffer. I tabel 5.1 ses navnene på de illegale, narkotiske stoffer, og det er anført, hvor stor en andel af eleverne, der kendte dem. Det ses, at de fleste navne var kendt, og

de eneste stoffer på listen, som under halvdelen havde hørt om, var euforiserende svampe (psilocybinsvampe) og et nyt stof som GHB, der også går under navne som: 'flydende ecstasy' og 'fantasy'.

I tabel 5.1 ses endvidere, at der var en lille forskel på drenge og pigers kendskab til stofferne. Der var signifikant flere piger, der kendte de hyppigst nævnte stoffer, medens drengene signifikant hyppigere havde hørt om psilocybinsvampe og metadon.

Det at en person kender navnet på et rusmiddel, behøver naturligvis ikke at have noget som helst at gøre med, om vedkommende har lyst til at prøve stoffet. Hvis man er interesseret i at undersøge årsager til udbredelsen af forskellige

Tabel 5.1

Procentandel, der havde hørt om forskellige illegale rusmidler. Fordelt på køn.

Stofstype	Køn		Sammenligning mellem drenge og piger	
	Drenge	Piger	χ^2 test	P-værdi
Ecstasy	88	93	21,9	<0,001
Amfetamin	88	91	11,8	0,001
Heroin	87	92	20,0	<0,001
Kokain	87	91	22,3	<0,001
Crack	76	73	2,7	0,10
LSD	72	76	5,7	0,02
Metadon	57	51	9,5	0,002
Psilocybinsvampe	53	48	7,4	0,007
Flydende ecstasy (GHB)	44	42	1,2	0,28

Tabel 5.2

Elevernes vurdering af hvor let det ville være for dem at få fat i forskellige illegale rusmidler. Procent.

Stoftype	Mulighederne for at få fat i stoffet		
	Let eller meget let	Ved ikke	Svært eller umuligt
Ecstasy	25	27	50
Amfetamin	23	25	46
Kokain	18	28	54
LSD	17	30	53
Psilocybinsvampe	16	31	53
Crack	16	30	54
Hvid heroin	16	29	55
Rygeheroin	15	30	55
Flydende ecstasy (GHB)	14	31	54

rusmidler, så må det være mere relevant at se på stoffernes tilgængelighed. Man må formode, at et rusmiddel, der er svært at få fat i, vil være mindre brugt end et stof, der er let at få fat i. Det er den samme tankegang, der ligger bag modstanden mod at legalisere et illegalt rusmiddel som hash. Risikoen for et spontant eksperimenterende forbrug må formodes at være større for stoffer, nogle af kammeraterne bruger, eller som cirkulerer de steder, hvor unge fester, hører musik og i øvrigt køber og indtager andre rusmidler som f.eks. alkohol. Netop den mekanisme er tidligere blevet nævnt i forbindelse med rygeheroin. I starten af 1990'erne begyndte danske misbrugere at ryge heroin i stedet for at injicere stoffet for på den måde at undgå smitsomme sygdomme som HIV/AIDS. Kort efter, i

midten af 1990'erne, observeredes, at rygeheroin blev forhandlet via de samme kanaler som hash, og man frygtede, at unge på den måde fik forholdsvis let adgang til ét af de meget stærke narkotika. Hypotesen blev delvis bekræftet, da man i ESPAD-undersøgelsen i 1995 observerede, at 1,6% af skoleeleverne i 9. klasse havde prøvet at ryge brun heroin. I tabel 5.6 ses imidlertid, at det tilsyneladende var et forbigående fænomen, og siden 1995 er andelen af unge, der har prøvet rygeheroin, faldet lidt, selv om faldet ikke er signifikant.

Tilgængeligheden af de illegale rusmidler er belyst ved, at eleverne stof for stof skulle angive, hvor let eller svært/umuligt det var for dem at få fat i det pågældende rusmiddel. I tabel 5.2 ses, at omkring halvdelen af de unge på 15-16

Tabel 5.3

Procentandel, der havde prøvet de to hyppigst anvendte narkotiske stoffer, fordelt på køn med angivelse af 95% sikkerhedsinterval om den skønnede hyppighed.

Stoftype	Køn		I alt	Sammenligning mellem drenge og piger		
	Drenge	Piger		%	95% CI	χ^2 test
Amfetamin	5	3	4,2	3,5-5,0	4,20	0,04
Ecstasy	4	2	2,7	2,2-3,4	8,42	0,004
Mindst ét af de narkotiske stoffer, der er nævnt i tabel 5.3 og 5.4	8	5	6,4	5,5-7,3	10,04	0,002

Tabel 5.4

Udbredelsen af de narkotiske stoffer som mindre end 2% havde prøvet. Procent fordelt på køn.

Stofstype	Køn		I alt	Sammenligning mellem drenge og piger	
	Drenge	Piger		χ^2 test	P-værdi
Kokain	2	2	1,9	0,26	0,61
Psilocybinsvampe	3	1	1,8	10,67	0,001
Crack	2	1	1,5	3,22	0,07
LSD	2	1	1,2	5,71	0,02
Rygeheroin (brun)	1	1	1,1	1,09	0,30
Flydende ecstasy (GHB)	1	1	1,1	0,11	0,74
Hvid heroin	1	1	0,8	0,05	0,82
Stof med kanyle	1	0	0,4	1,31	0,25

år vurderede, at det ville være svært, meget svært eller endog umuligt for dem at få fat på de nævnte stoffer, mens ca. 1/3 ikke vidste, om de ville kunne få fat i stofferne, hvis de ønskede det. De stoffer, som de unge lettest kunne få fat i, var amfetamin og ecstasy. Det er begge stoffer, som især findes i teknomiljøer, men de forekommer også i mere almindelige diskoteks- og musikmiljøer, hvor nogle af de unge skoleelever i 15-16 års alderen også færdes jævnligt.

Forbrug

I undersøgelsen blev der spurgt om erfaringerne med 10 forskellige narkotiske stoffer, og de fleste af dem var meget lidt brugt blandt 15-16 årige skoleelever i Danmark. To stoffer skilte sig

dog ud, nemlig amfetamin og ecstasy, som henholdsvis 4% og 3% havde prøvet at tage. I tabel 5.3 ses, at der var en kønsforskel i tilgangen til rusmidlerne, idet næsten dobbelt så mange drenge som piger havde eksperimenteret med disse to rusmidler. Forskellen var statistisk signifikant.

I tabel 5.4 vises udbredelsen af de sjældnest anvendte illegale rusmidler, og det fremgår, at skoleelever i 15-16 års alderen i meget ringe grad havde eksperimenteret med disse stoffer. Under 2% havde prøvet et af de nævnte illegale stoffer, og selv i en undersøgelse som denne, som baseres på knap 3.000 skoleelever, så bygger så små procenttal på et meget lille antal positive svar, og procentangivelserne er som følge heraf også usikre. χ^2 testen viser, at der for de fleste stoffers vedkommende var en ligelig

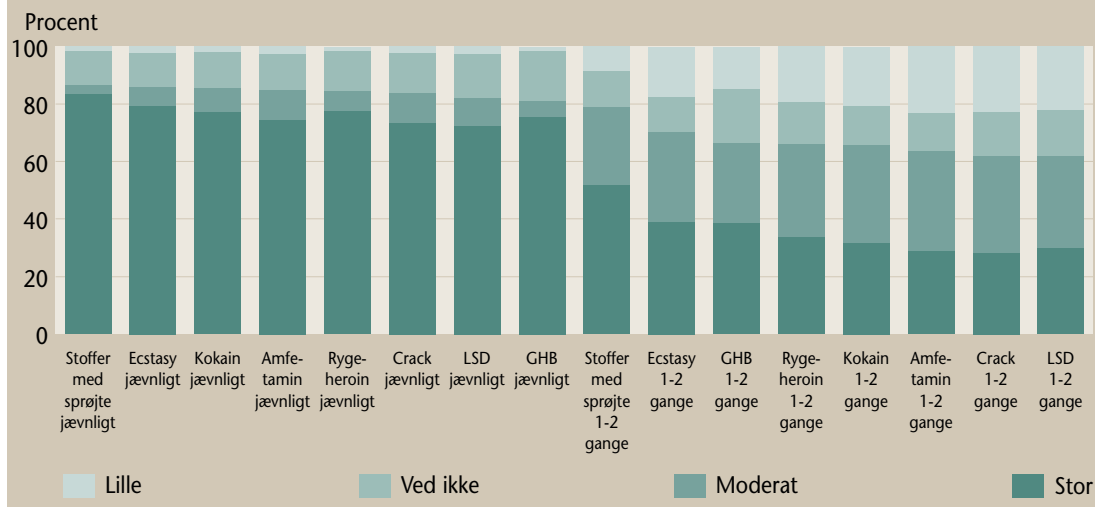
Tabel 5.5

Narkotiske stoffer som mere end 0,5% af eleverne havde prøvet mere end 2 gange. Procent fordelt på køn.

Stofstype	Prøvet stoffet mere end 2 gange		
	Drenge	Piger	I alt
Amfetamin	2,9	1,6	2,2
Ecstasy	1,8	1,0	1,4
Kokain	1,0	1,0	1,0
Crack	1,2	0,5	0,8
Rygeheroin (brun)	0,8	0,2	0,5
Psilocybinsvampe	0,7	0,3	0,5

Figur 5.1

Vurderingen af den risiko, der er knyttet til brug af forskellige illegale rusmidler, i forhold til hvor ofte de bruges.

kønsfordeling. Kun psilocybinsvampe og LSD var der signifikant flere drenge, der havde prøvet. Der er stor forskel på at eksperimentere med et rusmiddel en enkelt gang og at bruge det flere gange – det er blandt de sidste, man skal finde unge med et hyppigt og langvarigt forbrug.

Denne problemstilling søges belyst i tabel 5.5, hvoraf det fremgår, at godt 2% havde prøvet amfetamin mere end 2 gange. Det ses også, at der var mindre end 2%, der havde prøvet alle de andre stoffer mere end to gange, og selv med den usikkerhed hvormed så små tal bestemmes, må man sige, at for de 15-16 årige skoleelever var der meget få, der havde et aktuelt, jævnligt forbrug af stærkere, illegale rusmidler. Denne undersøgelse kan imidlertid ikke bruges til at sige hvor mange eller hvem, der fremover er i risiko for at bevæge sig fra et eksperimenterende til et regulært vanemæssigt forbrug.

Vurdering af farlighed

Ud over tilgængelighed må elevernes vurdering af stoffernes farlighed formodes at kunne spille

en rolle for, om de prøver de nævnte stoffer, og om de vover at bevæge sig videre fra et eksperimenterende til et jævnligt forbrug. I undersøgelsen indgik et forholdsvist uspecifikt spørgsmål om, hvor stor risiko eleverne vurderede, der var for at skade sig selv (fysisk eller på anden måde), hvis man tog/prøvede de nævnte illegale rusmidler. Svarene var graderet, så der kunne skelnes mellem ingen/lille/nogen og stor risiko. Figur 5.1 illustrerer svarene. Der var en forholdsvis stor andel, der svarede »ved ikke«, specielt ved rusmidlet GHB, hvor 18% svarede »ved ikke«. Uanset hvilket af de anførte rusmidler, det drejer sig om, vurderede 80-90% af eleverne, at et jævnligt forbrug var risikabelt, og der var kun 1-2%, der mente, at et jævnligt forbrug indebar en lille eller ingen risiko. Selv et eksperimenterende brug på 1-2 gange vurderede 60-80% af eleverne som risikofyldt.

Udviklingen siden 1995

I den periode ESPAD-undersøgelserne er foretaget har trenden været, at antallet af brugere af illegale rusmidler har været stigende. I tabel 5.6

Tabel 5.6

Procentandel, der havde prøvet de forskellige illegale rusmidler.
Resultater fra de tre ESPAD-undersøgelser.

Stofstype	ESPAD-undersøgelserne (9. klasse)			Sammenligning mellem 1999 og 2003		Sammenligning mellem de tre år	
	1995 N=2545	1999 N=1787	2003 N=2978	χ^2 -test	P-værdi	χ^2 trend-test	P-værdi
Amfetamin	1,9	3,9	4,3	1,82	0,18	19,1	<0,001
Ecstasy	0,5	3,2	2,7	0,89	0,35	31,0	<0,001
Kokain	0,4	1,3	1,9	2,83	0,09	27,2	<0,001
Psilocybinsvampe	0,5	1,9	1,8	0,07	0,79	16,4	<0,001
Crack	0,5	1,0	1,5	2,40	0,12	14,2	<0,001
LSD	0,4	1,1	1,2	0,003	0,96	9,7	0,002
Rygeheroin	1,6	1,3	1,1	0,27	0,61	2,5	0,11
GHB (flydende ecstasy)	–	–	1,1	–	–	–	–
Hvid heroin	0,4	0,6	0,8	0,36	0,55	2,6	0,10
Stoffer taget med sprøjte	0,2	0,2	0,4	1,04	0,31	2,1	0,14

ses, at andelen, der havde prøvet stofferne, for alle ti illegale rusmidler i 1995 lå under 2%. For de fleste af de stærkere, illegale rusmidler har der i otteårs perioden været en statistisk signifikant stigende trend i antallet af brugere. Tallene steg kraftigst fra 1995-1999, medens ingen af tallene steg signifikant fra 1999 til 2003. Udbredelsen af kokain er også steget jævnt i hele perioden, og selv om andelen af brugere ved alle undersøgelserne har ligget under 2%, og tallene dermed er usikkert bestemt, så er konklusionen af den statistiske trend-test, at for kokain er andelen af brugere steget signifikant over hele 8-årsperioden. Det eneste illegale rusmiddel, hvor der i perioden er registreret et jævnt fald i andelen af brugere, er for rygeheroin. Også her er tallene små, hvilket afspejles i resultatet af signifikantstesten, der viser, at faldet ikke er statistisk signifikant.

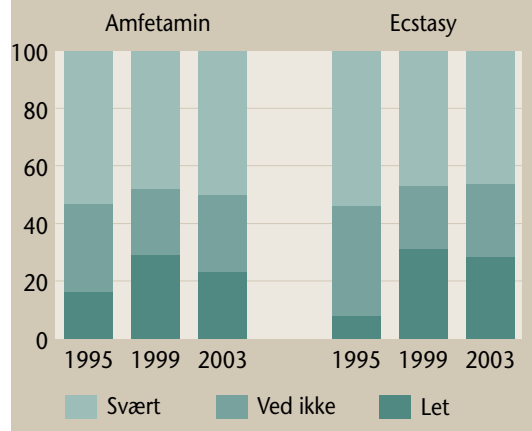
I figur 5.2 illustreres udviklingen i tilgængeligheden af de to mest udbredte rusmidler: Ecstasy og amfetamin, og det ses, at andelen, der let eller meget let kunne skaffe sig disse rusmidler, blev fordoblet fra 1995-99, medens der ingen ændring er sket i den sidste periode fra 1999-2003. Sammenholdes dette med forbrugsudviklingen, der vises i tabel 5.6 ses, at det var i

samme periode, at andelen af ecstasybrugere steg kraftigt. Det er imidlertid umuligt ud fra denne undersøgelse at sige noget om årsags-sammenhængen mellem de to observationer. Der er ikke set tilsvarende ændringer i elevernes opfattelse af tilgængeligheden af kokain og rygeheroin.

Figur 5.2

Tilgængeligheden af to rusmidler illustreret med den procentandel, der havde let eller svært ved at skaffe sig stofferne.

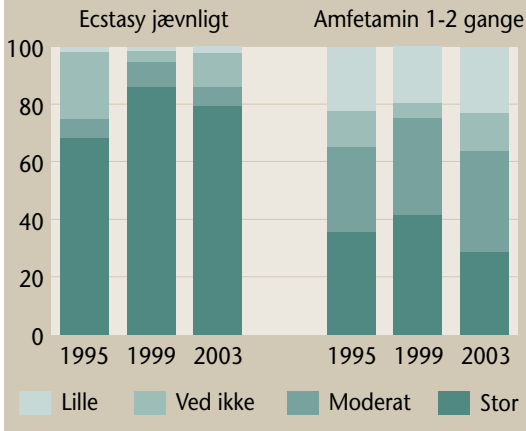
Resultater fra de tre ESPAD-undersøgelser.

Figur 5.3

Risikovurderingen af ecstasy og amfetamin illustreret med den procentandel, der vurderede, der var stor, moderat eller lille risiko ved at bruge rusmidlerne.

Resultater fra de tre ESPAD-undersøgelser.

I figur 5.3 kan man sammenligne de unges vurdering af risikoen ved indtagelse af ecstasy og amfetamin de tre år, ESPAD-undersøgelserne er foretaget. For det enkelte rusmiddel er der nogenlunde den samme andel, der vurderer, at der er en lille risiko forbundet med indtagelsen. Og for begge rusmidler er det i undersøgelsen fra 1999, at der er flest, der vurderer, at der er en

stor eller moderat risiko forbundet med at bruge rusmidlet. Det ses imidlertid, at ændringerne først og fremmest skyldes, at andelen, der svarer »ved ikke«, er så lille i 1999. Den store andel, der svarede »ved ikke« i 1995, kan måske forklares ved, at specielt ecstasy var et nyt rusmiddel, og at mange måske slet ikke havde hørt om stoffet.

Sammenligning med andre ESPAD-lande

I tabel 5.7 ses, at udbredelsen af de stærkere, illegale rusmidler i 1999 generelt var lav i alle ESPAD-landene. I gennemsnit var der 2%, der havde brugt amfetamin eller ecstasy. Det må derfor konstateres, at andelen af brugere i Danmark for begge disse illegale stoffer lå betydeligt over gennemsnittet, selv om der dog var lande, der lå endnu højere. For amfetamin fandtes de højeste tal i England, og for ecstasy blev de højeste tal rapporteret fra Letland. For rygeheroin lå gennemsnittet for alle 30 deltagende lande på 3%, et niveau der var klart højere end det danske på 1%. Rygeheroin var mest udbredt i Rumænien. Det ses, at de østeuropæiske lande generelt lå højt for de nævnte illegale rusmidler, et forhold der specielt var gældende for Polen og Letland.

Tabel 5.7

Erfaring med tre illegale rusmidler i Danmark og i lande med de højeste værdier. Procentandel, der nogensinde har prøvet stoffet. Udvalgte lande fra ESPAD-undersøgelsen 1999.

Rusmiddel					
Amfetamin		Ecstasy		Rygeheroin	
Land	%	Land	%	Land	%
England	8	Letland	6	Rumænien	8
Estland	7	Irland	5	Letland	7
Polen	7	Litauen	4	Polen	5
		Slovenien	4		
Danmark	4		3		1
Gennemsnit for alle 30 ESPAD-lande	2		2		3

6 Debutalder

Unge alkoholvaner har længe haft politisk bevågenhed, og som beskrevet i alkoholkapitlet har der været sundhedspolitiske bestræbelser, hvis formål har været at hæve unges debutalder. Senest er det fra 1. juli 2004 blevet forbudt at sælge øl, vin og spiritus til unge under 16 år. Et af argumenterne for denne politik er, at tidlig alkoholdebut påvirker den senere alkoholadfærd og kan øge risikoen for et skadeligt overforbrug. Det kan derfor være af interesse at undersøge i hvilken grad, debutalderen er associeret med rusmiddelforbruget blandt elever i 9. klasse, og om tidlig debut af et rusmiddel evt. er associeret med tidlig debut af andre rusmidler. I dette kapitel beskrives betydningen af 1) alkoholdebutalderen d.v.s. alder første gang der blev drukket en hel genstand, 2) debutalderen

for overforbrug d.v.s. den alder, de unge havde, da de første gang blev fulde og 3) debutalder for hashrygning.

Tidlig alkoholdebut

Når alderen for alkoholdebut skal fastlægges, er det nødvendigt at stille detaljerede spørgsmål om erfaringerne med de forskellige drikkevarer, der indeholder alkohol. I undersøgelsen blev alle derfor spurgt om, hvor gamle de var, første gang de drak mindst et glas øl, vin eller spiritus. Mange børn starter meget tidligt med at få en slurk øl eller smage vin af forældrenes glas, men det er ikke blevet opfattet som alkoholdebut i denne undersøgelse. Det var derfor præciseret i

Tabel 6.1
Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til tidspunktet for alkoholdebut.
Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med alkohol		Alder ved alkoholdebut			χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 11 år	12-13 år	14+ år		
Druknet alkohol ≥ 20 gange sidste år	Dreng	60	50	21	114,9	<0,001
	Piger	51	40	13	125,6	<0,001
Været fuld ≥ 10 gange sidste år	Dreng	69	60	23	153,5	<0,001
	Piger	64	54	18	167,1	<0,001
≥ 6 genstande på én dag ≥ 3 gange sidste måned	Dreng	43	29	9	110,6	<0,001
	Piger	35	20	4	121,9	<0,001

Tabel 6.2

Erfaringer med udvalgte, illegale rusmidler blandt 9. klasses elever i relation til tidspunktet for alkoholdebut. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Alder ved alkoholdebut			χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 11 år	12-13 år	14+ år		
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	23	10	4	73,3	<0,001
	Piger	18	4	1	88,0	<0,001
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	11	3	1	45,4	<0,001
	Piger	8	3	0	28,8	<0,001
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	8	2	1	34,1	<0,001
	Piger	5	1	0	17,9	<0,001

spørgsmålene, at der skulle være tale om mindst et helt glas af den pågældende alkoholtype, før der var tale om debut. På grundlag af de indhentede oplysninger blev debutalderen bestemt med et års nøjagtighed, sådan som det er vist i figur 1.5 i alkoholkapitlet. Med henblik på analyserne i dette kapitel er eleverne derefter blevet opdelt i tre grupper. De (29%), der var debuteret, inden de blev 12 år, blev defineret som gruppen med tidlig alkoholdebut. Den midterste gruppe (49%) debuterede i 12-13 års alderen, og den sidste gruppe, der var debuteret, efter de var fyldt 14 år eller endnu ikke havde drukket alkohol, udgjorde 26%.

I tabel 6.1 ses tydeligt, at unge, der havde haft tidlig alkoholdebut (≤ 11 år), i 9. klasse drak hyppigere og i højere grad havde et overforbrug end deres klassekammerater. Blandt drenge med tidlig alkoholdebut havde 60% drukket ≥ 20 gange inden for det sidste år, 69% havde i samme tidsperiode været fulde ≥ 10 gange, og 43% havde drukket mere end 5 genstande på en aften ≥ 3 gange sidste måned. De tilsvarende tal for dem, der debuterede noget senere i 14-15 års alderen, var 21%, 23% og 9%. Tallene for elever med tidlig debut (≤ 11 år) var således 3-4 gange så høje som for dem med sen debut (14+ år). Risikoøgningen var ens for drenge og piger. De statistiske tests viser, at der for både drenge og piger er tale om signifikante associationer.

En tidlig alkoholdebut var også tæt associeret med større erfaring med illegale rusmidler. I tabel 6.2 ses, at der blandt elever med den tidligste alkoholdebut var 23% af drengene og 18% af pigerne, der havde røget hash seks eller flere gange. Disse tal er 5-10 gange højere end dem, der ses blandt de elever, der debuterede som 14-årig eller senere. Det samme gælder for centralstimulerende stoffer som amfetamin og ecstasy. Risikoen for, at elever i 9. klasse havde prøvet disse illegale stoffer, var således meget tæt associeret med tidlig alkoholdebut. Der ses yderligere en klar trend i forbruget af de tre illegale rusmidler, der er vist i tabel 6.2. Sandsynligheden for et forbrug af de illegale stoffer aftager trinvis for hvert år, debutalderen øges. Alle associationerne, der vises i tabellen, er statistisk signifikante for både drenge og piger.

Lav debutalder for beruselse

Der gik i gennemsnit 1 år, fra de unge drak deres første glas øl, vin eller spiritus, til de blev fulde første gang, og som vist i tabel 1.4 i alkoholkapitlet havde de fleste (83%), der deltog i denne undersøgelse, prøvet at være fulde, nogle havde endda været fulde mange gange. I dette afsnit beskrives, hvorledes debutalder for at have været fuld er associeret med alkoholvaner i 9. klas-

Tabel 6.3

Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til den alder, de unge havde, første gang de var fulde. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med alkohol		Fuld første gang som			Ikke været fuld	χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 12 år	13 år	14+ år			
Drukket alkohol ≥ 20 gange sidste år	Dreng	72	68	43	7	229,1	<0,001
	Piger	60	53	32	4	184,4	<0,001
Været fuld ≥ 10 gange sidste år	Dreng	89	85	49	–	162,1	<0,001
	Piger	82	79	39	–	157,9	<0,001
≥ 6 genstande på én dag ≥ 3 gange sidste måned	Dreng	53	51	22	3	205,0	<0,001
	Piger	44	33	13	2	165,8	<0,001

se samt senere erfaringer med andre rusmidler. Eleverne opdeles i fire grupper efter den alder, de havde første gang, de var fulde. Der var 12%, der havde været fulde første gang, inden de blev 13 år, 21% debuterede som 13-årige, og 50% debuterede senere, dvs. som 14-16-årige. Endelig var der 17%, der aldrig havde været fulde.

I tabel 6.3 ses, at der var en meget tæt association mellem at have været fuld som 12-13-årig og det at have et stort og hyppigt alkoholforbrug et par år senere som 15-årig. Sammenlignes de 12% med den tidligste debut med de 17%, der endnu ikke havde været fulde, havde dem med tidligste debut over 10 gange så stor risiko for at være i gruppen, der havde drukkert alkohol mere end 20 gange det sidste år. Også et stort forbrug inden for det sidste år og sidste

måned var meget hyppigere blandt elever, der var fulde første gang, inden de fyldte 14 år.

I tabel 6.4 undersøges associationen mellem alder for første beruselse (fuld) og erfaring med tre illegale rusmidler. Associationen her var lige så stærk som med alkoholforbruget. Det ses, at blandt dem med tidlig debut havde 36% røget hash, og 18% af drengene og 13% af pigerne havde prøvet amfetamin. Til sammenligning havde 7% af drengene og 2% af pigerne blandt dem, der debuterede senest, erfaring med hash, og 2% havde prøvet amfetamin. Blandt de elever, der aldrig havde været fulde, var der ingen, der havde erfaring med hash, amfetamin eller ecstasy. De statistiske trendtests viser, at der for både piger og drenge er tale om højsignifikante associationer.

Tabel 6.4

Erfaringer med illegale rusmidler blandt 9. classes elever i relation til den alder, de unge havde første gang, de var fulde. Procentandel fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Fuld første gang som			Ikke været fuld	χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 12 år	13 år	14+ år			
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	36	21	7	0	164,6	<0,001
	Piger	36	7	2	0	179,5	<0,001
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	18	8	2	0	85,1	<0,001
	Piger	13	5	2	0	50,4	<0,001
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	12	6	1	0	61,7	<0,001
	Piger	8	2	1	0	25,7	<0,001

Tidlig debut med hashrygning

I tabel 2.3 i hashkapitlet kan det ses, at ca. ¼ af eleverne havde røget hash, og i figur 2.2 ses, at 6% røg hash første gang, inden de fyldte 14 år, og 17% debuterede senere. I tabel 6.5 ses, ikke så overraskende, at hashrygning i 9. klasse var tæt koblet til debutalderen. Men i tabellen ses også, at der var en lige så tæt association til erfaring med andre illegale rusmidler. Blandt de 6% af eleverne, der havde røget hash tidligst, var der ca. 25%, der havde prøvet amfetamin og/eller ecstasy. Dette tal kan sammenlignes med, at der blandt den majoritet på 76%, der ikke havde røget hash, praktisk taget ikke var nogen, der havde prøvet de andre illegale rusmidler. Der var en klar trend i de viste tal, d.v.s. jo senere debut jo lavere

var sandsynligheden for at have prøvet et af de illegale rusmidler i 9. klasse. Alle sammenhænge er statistisk signifikante for både drenge og piger.

Tidlig debut med flere rusmidler

I tabel 6.6 ses, at godt 30% af dem, der havde tidlig alkoholdebut (≤ 11 år), også blev fulde, inden de blev 13 år, og at ca. 60% var fulde første gang, inden de blev 14 år. Der var kun lille kønsforskel. En lignende sammenhæng ses mellem alkoholdebutalder og tidlig debutalder for hashrygning. Tallene viser en klar trend, d.v.s. at for hvert år, alkoholdebuten var øget, faldt risikoen for tidlig hashdebut. Alle associationerne i tabellen er statistisk signifikante.

Tabel 6.5

Erfaringer med udvalgte, illegale rusmidler blandt 9. classes elever i relation til alder ved hashdebut. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Hash første gang		Ikke røget hash	χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 13 år	14-16 år			
Røget hash ≥ 6 gange	Drenge	72	38	–	621,3	<0,001
	Piger	67	25	–	587,4	<0,001
Taget amfetamin ≥ 1 gange	Drenge	26	16	1	192,4	<0,001
	Piger	27	11	1	172,4	<0,001
Taget ecstasy ≥ 1 gange	Drenge	20	10	0	136,9	<0,001
	Piger	21	5	0	129,9	<0,001

Tabel 6.6

Debutalder for hashrygning og for overforbrug af alkohol i relation til alder ved alkoholdebut. Procentandele fordelt på køn.

Rusmiddel og debutalder		Alder ved alkoholdebut			χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 11 år	12-13 år	14+ år		
Var fuld ≤ 12 år	Drenge	32	6	–	199,8	<0,001
	Piger	35	5	–	229,2	<0,001
Var fuld ≤ 13 år	Drenge	59	34	–	312,4	<0,001
	Piger	64	36	–	358,8	<0,001
Røg hash ≤ 13 år	Drenge	14	3	0	70,8	<0,001
	Piger	13	3	0	67,8	<0,001
Røg hash ≤ 14 år	Drenge	28	13	2	107,7	<0,001
	Piger	26	12	1	116,8	<0,001

Konklusion

Tidlig alkoholdebut var tæt associeret med et hyppigt og stort alkoholforbrug, lige som tidlig alkoholdebut øgede risikoen for at have prøvet hash, amfetamin og/eller ecstasy.

Tidlig hashdebut øgede risikoen for at have prøvet et af de andre illegale rusmidler.

Ved alle analyserne var der en klar trend, så for hvert år debuten for det analyserede rusmiddel var blevet udsat, blev risikoen for et stort rusmiddelforbrug nedsat tilsvarende.

7

Familieforhold

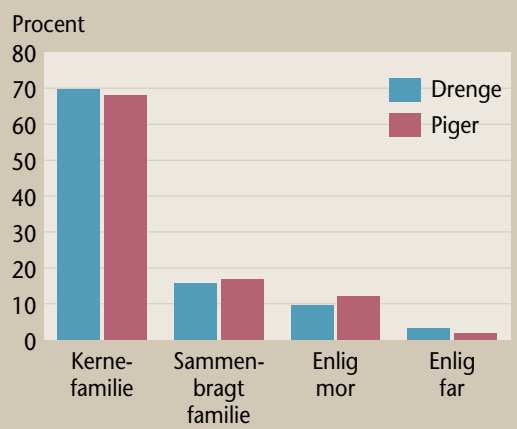
I løbet af de seneste årtier er der næsten sket en fordobling i andelen af ægteskaber, der bliver opløst, og efter 25 år er det i gennemsnit i dag kun 63% af ægteskaberne, der består (8). Mange af eleverne i 9. klasse er derfor i den situation, at de har oplevet, at deres forældre er flyttet fra hinanden, og i en del tilfælde har forældrene etableret sig i nye parforhold, så eleverne indgår i og opvokser i én eller to sammenbragte familier. Sådanne opsplittings af kernefamilien kan påvirke børns oplevelse af den nærhed, de har med deres biologiske forældre og besværliggøre den ene eller begge forældres mulighed for involvering i deres barn. Det kan få betydning for opdragelsespraksis og f.eks. også for norm-sætningen i forhold til omgangen med rusmidler. Det kan derfor være af interesse at se på associationen mellem rusmiddeladfærden og mønstret i de familier, de unge er en del af.

I figur 7.1 ses, at 69% af eleverne i denne undersøgelse boede i kernefamilier sammen med begge deres biologiske forældre, og 18% boede i familier med to voksne, hvor kun den ene var deres biologiske forælder, medens den anden var stedfar/stedmor. Endelig boede 11% hos en enlig mor og 2% hos en enlig far. Disse to grupper er i de efterfølgende analyser slået sammen til én gruppe: »enlige forældre«. De tre grupper er defineret efter bolig-mæssige forhold og ikke ud fra en juridisk civilstandsdefinition. I gruppen kernefamilie indgår samboende biologiske forældre, uanset om de er gift eller ej. Det sam-

me gælder sammenbragte familier, der heller ikke behøver at være gift for at indgå i gruppen.

Storforbrugende unge eller unge med tidlig rusmiddeldebut var i overvægt blandt unge, der havde oplevet, at deres forældre var blevet skilt og nu levede i en sammenbragt familie eller med en enlig forælder. Sammenlignes disse to grupper, var andelen med et stort forbrug eller tidlig debut højest blandt unge, der boede i sammenbragte familier. I de efterfølgende analyser har vi valgt at sammenligne dem, der bor i kernefamilier, med de to andre familietyper hver for sig, således at der foreligger resultatet af en statistisk test for hver sammenligning.

Figur 7.1
Familiemønstre. Procentandele fordelt på køn.

Tabel 7.1
Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til familietype. Procentandele fordelt på køn.

Alkoholadfærd		Familietype			Sammenligning			
					Sammenbragt/kerne		Enlig/kerne	
		Sammenbragt familie	Enlige forældre	Kernefamilie	χ^2 test	P-værdi	χ^2 test	P-værdi
Drukket alkohol ≥ 20 gange sidste år	Dreng	50	43	47	0,99	0,32	0,71	0,40
	Piger	38	36	33	1,63	0,20	0,78	0,38
Været fuld ≥ 10 gange sidste år	Dreng	62	58	53	5,5	0,02	1,80	0,18
	Piger	54	51	42	10,4	0,001	4,9	0,03
≥ 6 genstande på én dag ≥ 3 gange sidste måned	Dreng	29	32	29	0	1,0	0,64	0,42
	Piger	22	25	16	4,30	0,04	9,65	0,002

I tabel 7.1 sammenstilles familiekonstellationen med alkoholadfærd, og i godt halvdel af analyserne var associationen mellem de to forhold ikke statistisk signifikant. Hos pigerne var der dog en signifikant større andel af dem, der boede i brudte familier, der havde været fuld ≥ 10 gange det sidste år, og som havde drukket ≥ 6 genstande ved flere fester den sidste måned. Hos drengene var der ikke tilsvarende forskelle, der var dog signifikant flere af dem, der boede i sammenbragte fami-

lier, der havde været fulde ≥ 10 gange det sidste år.

I tabel 7.2 ses, at familietypen i næsten alle de viste analyser var tæt associeret med de unges erfaring med illegale rusmidler. Mønstret var forskelligt for drenge og piger. For drengenes vedkommende fandtes de højeste procentandele blandt drenge af enlige forældre. F.eks. havde 9% i denne gruppe prøvet amfetamin, og 7% havde taget ecstasy. Disse andele skal sammenlignes med henholdsvis de 4% og 2% blandt

Tabel 7.2
Erfaringer med udvalgte, illegale rusmidler blandt 9. classes elever i relation til familietype. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Familietype			Sammenligning			
					Sammenbragt/kerne		Enlig/kerne	
		Sammenbragt familie	Enlige forældre	Kernefamilie	χ^2 test	P-værdi	χ^2 test	P-værdi
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	17	20	10	8,0	0,005	15,1	<0,001
	Piger	11	9	5	15,3	<0,001	8,0	0,005
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	8	9	4	9,9	0,002	11,0	<0,001
	Piger	7	2	2	12,7	<0,001	0	1,0
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	6	7	2	8,8	0,003	12,8	<0,001
	Piger	6	2	1	27,3	<0,001	2,3	0,13

Tabel 7.3

Tidlig debut af brug og overforbrug af alkohol og tidligt brug af hash i relation til familietype. Procentandele fordelt på køn.

Debutalder	Familietype	Sammenligning						
		Familietype			Sammenbragt/ kerne		Enlig/kerne	
		Sammenbragt familie	Enlige forældre	Kernefamilie	χ^2 test	P-værdi	χ^2 test	P-værdi
Drak alkohol ≤ 11 år	Dreng	42	40	33	6,7	0,01	4,5	0,03
	Piger	32	28	19	18,3	<0,001	8,4	0,004
Var fuld ≤ 12 år	Dreng	20	17	12	10,9	<0,001	3,5	0,06
	Piger	18	17	7	27,5	<0,001	20,1	<0,001
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	7	10	5	1,3	0,25	5,5	0,02
	Piger	9	8	3	19,4	<0,001	12,1	<0,001

dreng, der boede i kernefamilier. Det er en risikoøgning på 2-3 gange. Hos pigerne var de højeste procentandele blandt piger, der boede i sammenbragte familier – også her var risikoen øget med ca. 2-3 gange, mest ved ecstasy, men også med hensyn til hashrygning var der forskel, idet 11% af pigerne i sammenbragte familier havde røget hash ≥ 6 gange mod 5% blandt piger, der boede i intakte kernefamilier

I tabel 7.3 ses, at også debutalder var tæt associeret med familietypen, og næsten alle statistiske tests var signifikante. De laveste procentandele med tidlig debut blev fundet blandt elever, der i 9. klasse boede i intakte kernefamilier. Elever fra sammenbragte familier havde ca. to gange så stor risiko for at have haft en tidlig debut, en forskel, der var mest udtalt for pigernes vedkommende.

I tolkningen af tabel 7.3 må det dog understreges, at inddelingen i familietyper bygger på den aktuelle situation i 9. klasse, hvorimod debut for de viste rusmidler ligger flere år tidligere, og nogle familier vil på debuttidspunktet have set anderledes ud. Dette forbehold får betydning i en årsagsmæssig udlægning af tallene, og selv om det er særlig vigtigt i tolkningen af tabel 7.3, der omhandler debut, så må det også være relevant ved flere af variablerne i de første to ta-

beller i dette kapitel, først og fremmest i tabel 7.2 hvor erfaringen med de illegale stoffer kan ligge nogle år tilbage.

Konklusion

Familiestrukturen var associeret med pigers rusmiddeladfærd, både når det drejede sig om alkoholvaner og erfaring med andre rusmidler. For drengenes vedkommende så familiestrukturen ud til at spille en mindre rolle for alkoholadfærden, mens der sås en tydelig sammenhæng med erfaring med andre rusmidler. Andelen af unge med et stort og hyppigt rusmiddelforbrug var lavest blandt unge, der boede i intakte kernefamilier sammen med begge forældre. I de viste analyser vekslede det mellem, om risikoen for hyppigt rusmiddelforbrug var størst blandt unge med enlige forældre eller i sammenbragte familier. I de seks analyser, hvor procenttallene var højest blandt unge, der boede med enlige forældre, var det i fem af analyserne drenge, der boede hos enlige forældre.

Da undersøgelsen er et survey, afspejler de familiemæssige oplysninger situationen på et givet tidspunkt i 9. klasse, medens rusmiddelforbruget kan have ligget på et tidligere tidspunkt.

8

Familiens økonomi

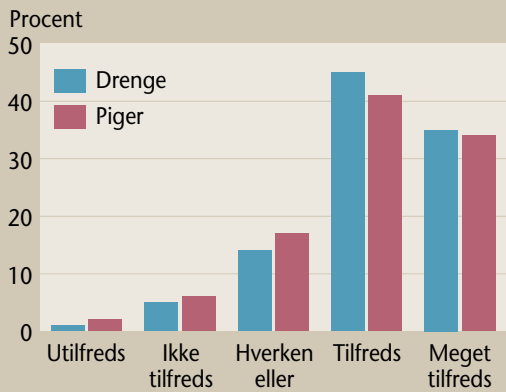
I dette afsnit undersøges associationen mellem familiens økonomi og elevernes erfaringer med alkohol, illegale rusmidler og debutalderen for brug af rusmidler.

I undersøgelsen blev der stillet to spørgsmål om familiens økonomi. Det ene drejede sig om, hvor *tilfredse* eleverne var med familiens økonomi, og i det andet skulle de vurdere, hvor godt deres familie var stillet økonomisk *i forhold til andre* familier. Af svarfordelingerne, der ses i figur 8.1, fremgår, at det var drengene, der hyppigst var tilfredse med familiens økonomi, og i figur 8.2 ses, at drengene også hyppigere vurderede, at familiens økonomi var bedre end andres. Forskellen mellem drengenes og pigeres vurdering var statistisk signifikant.

På grundlag af spørgsmålet om familiernes økonomiske situation i forhold til andre familier blev eleverne inddelt i tre grupper: 1) dårligere stillet end andre 2) økonomi som de fleste og 3) mere velstillet end de fleste andre. Det var meget få elever, der havde vurderet, at familiens økonomi var dårligere end andres. Selv efter at de tre første grupper i figur 8.2 var blevet slået sammen til gruppen »dårligere stillet end andre«, udgjorde den kun 9% af den samlede population. Den midterste gruppe bestod af dem, der vurderede, at familien økonomisk var stillet som andre, denne gruppe var på 42%. Den sidste gruppe på 49% blev dannet af de tre grupper, der fandt, at deres familie var velstillet og derfor økonomisk havde det bedre end de fleste.

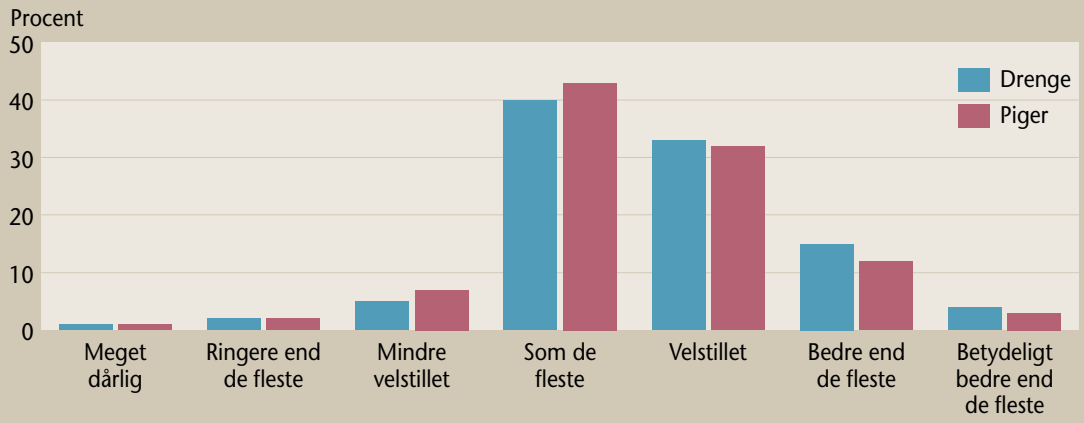
I tabel 8.1 sammenstilles elevernes alkoholadfærd beskrevet på tre forskellige måder med spørgsmålet om familiens økonomi. Selv om der ikke ses den store variation i de præsenterede tal, så var der dog to rimeligt konsistente fund. Hos drengene fandt vi de højeste procenttal for et stort alkoholforbrug blandt dem, der kom fra de mere velstillede hjem, medens det hos pigerne var omvendt: de højeste procenttal for stort alkoholforbrug blev fundet blandt dem, der boede i de økonomisk dårligst stillede familier.

Figur 8.1
Tilfredshed med familiens økonomiske situation.
Procentandele fordelt på køn.

Figur 8.2

Vurdering af familiens økonomiske situation i forhold til andre familier. Procentandele fordelt på køn.

I flere af de analyser, der ligger bag tallene i tabel 8.1, havde den midterste gruppe de laveste procenttal, og der var således ikke nogen konsistent lineær trend mellem familiens økonomi og elevernes alkoholadfærd, hvilket også viste sig ved, at kun én af de viste trend-tests var signifikant. Konklusionen på Pearsons χ^2 -test er også, at der ikke var forskel i hyppigheden af alkoholforbrug mellem de undersøgte grupper. Når man har tre grupper, og risikoen er højest i

første og sidste gruppe og lavest i den midterste gruppe, så siger man, at kurven, der beskriver risikoen, er U-formet.

I tabel 8.2 ses, at elever, der kom fra økonomisk dårligere stillede familier, i højere grad havde øget risiko for at have erfaring med hash. Det var dog kun for piger, at trenden var statistisk signifikant. For de andre illegale rusmidler genfindes den U-formede risikoprofil i et par af analyserne. Hyppigheden af erfaring med ille-

Tabel 8.1

Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til familiens økonomiske situation. Procentandele fordelt på køn.

Alkoholadfærd		Familiens økonomi i forhold til andre			χ^2 test (df=2)	P-værdi	χ^2 trend-test	P-værdi
		Dårligere	Som andre	Mere velstillet				
Drukke alkohol \geq 20 gange sidste år	Drenge	44	44	50	4,3	0,12	3,8	0,05
	Piger	39	31	36	4,9	0,09	*	*
Været fuld \geq 10 gange sidste år	Drenge	54	54	60	0,56	0,75	0,45	0,50
	Piger	52	43	47	5,0	0,08	*	*
\geq 6 genstande på én dag \geq 3 gange sidste måned	Drenge	26	28	31	3,0	0,23	2,9	0,09
	Piger	23	17	19	2,6	0,27	*	*

* χ^2 trend-test er irrelevant

Tabel 8.2

Erfaringer med udvalgte illegale rusmidler blandt 9. klasses elever i relation til familiens økonomiske situation. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Familiens økonomi i forhold til andre			χ^2 test (df=2)	P-værdi	χ^2 trend-test	P-værdi
		Dårligere	Som andre	Mere velstillet				
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	21	12	12	7,6	0,02	2,4	0,12
	Piger	11	7	6	5,7	0,06	4,9	0,03
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	13	4	6	16,1	<0,001	*	*
	Piger	6	3	3	4,5	0,11	1,1	0,29
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	9	3	3	12,1	0,002	2,4	0,12
	Piger	4	1	2	2,5	0,27	*	*

* χ^2 trend-test er irrelevant

Tabel 8.3

Tidlig debut af brug og overforbrug af alkohol og tidlige eksperimenter med hash i relation til familiens økonomiske situation. Procentandele fordelt på køn.

Debutalder		Familiens økonomi i forhold til andre			χ^2 test (df=2)	P-værdi	χ^2 trend-test	P-værdi
		Dårligere	Som andre	Mere velstillet				
Drak alkohol ≤ 11 år	Dreng	44	33	35	4,9	0,09	*	*
	Piger	30	21	23	5,7	0,06	*	*
Var fuld ≤ 12 år	Dreng	20	12	15	5,1	0,08	*	*
	Piger	17	10	10	6,3	0,04	3,82	0,50
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	12	5	7	9,0	0,01	*	*
	Piger	9	3	5	8,5	0,01	*	*

* χ^2 trend-test er irrelevant

gale rusmidler var dog i alle tilfældene højest blandt elever fra de økonomisk dårligst stillede familier, og for drengene var denne overhyppighed statistisk signifikant.

I tabel 8.3 vises analyserne for debutalder, og billedet med den U-formede risikoprofil genfindes i mange af analyserne. Igen var U-formen ikke helt symmetrisk, og andelen af elever med tidlig debut var størst blandt elever fra familier med den dårligste økonomi, et fund der var konstant over alle de tre undersøgte debutvariable og for både drenge og piger. Det var dog

kun med hensyn til tidlig debut af hashrygning inden 14 års alderen, at associationen var statistisk signifikant for både drenge og piger.

Konklusion

I mange af analyserne af associationen mellem familieøkonomi og elevernes rusmiddelbruger fandtes en U-formet risikoprofil, hvor elever fra de økonomisk dårligst stillede familier og de økonomisk mere velstillede familier hyppigere

havde erfaring med rusmidler end elever fra mellemgruppen.

For de illegale rusmidler: hash, amfetamin og ecstasy var der dog en skæv U-form, og drenge fra de økonomisk dårligst stillede familier havde signifikant hyppigere erfaring med de illegale rusmidler end de andre grupper.

Det var blandt de økonomisk dårligst stillede familier, der var de højeste procentandele af elever med en tidlig debut, en forskel, der for pigernes vedkommende var statistisk signifikant, både når det drejede sig om første erfaring med alkohol, og når det drejede sig om hash. For drengenes vedkommende var der kun signifikant forskel på debutalder for hash.

9

Forældres omsorg og opmærksomhed

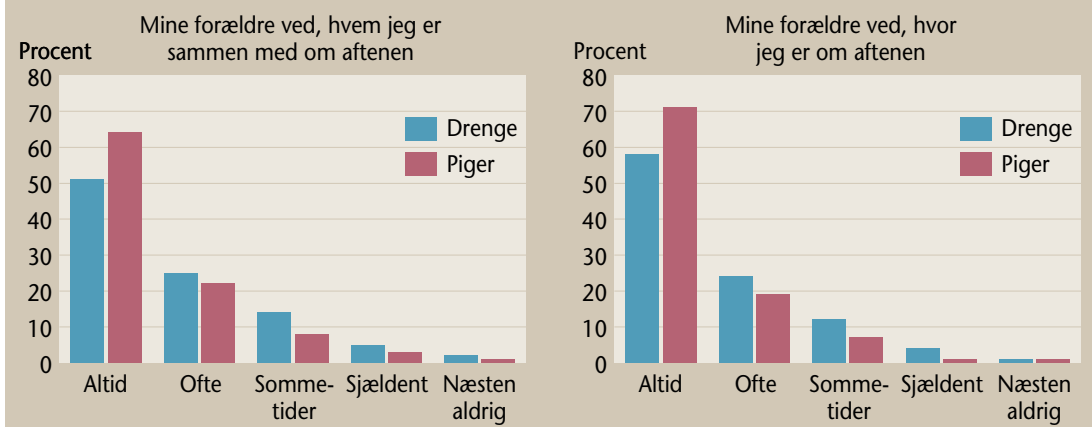
Elever i 9. klasse er i en fase, hvor de er i gang med at frigøre sig fra deres forældre, og de begynder selv at overtage ansvaret for, hvad de foretager sig i fritiden. I undersøgelsen var der et par spørgsmål, hvis formål var at belyse relationen mellem forældre og børn, herunder forældrenes omsorg og involvering i deres barns adfærd uden for hjemmet. Svarene på spørgsmålene viste, at forældrenes kontrol og kontakt med eleverne var rimelig tæt, idet størstedelen af eleverne oplyste, at deres forældre vidste, *hvor* de var om aftenen, og at forældrene vidste, *hvem* de var sammen med. Svarfordelingen på disse to spørgsmål fremgår af figur 9.1.

Der var signifikante kønsforskelle på svarfordelingen på begge spørgsmål, idet drengene tydeligt havde løsere tøjler end pigerne. I alt 71% af pigerne oplyste, at forældrene næsten altid vidste, hvor de var om aftenen, det tilsvarende tal for drengene var 58%. I de efterfølgende analyser anvendes svarene på spørgsmålet om, forældrene vidste, *hvem* deres barn var sammen med om aftenen.

På grundlag af svarene blev de unge opdelt i tre grupper. Den første gruppe var de 58%, der oplyste, at deres forældre *næsten altid* vidste, hvem deres barn var sammen med. Den næste gruppe på 24% svarede, at forældrene *ofte* vid-

Figur 9.1

Forældrenes viden om deres barns færden om aftenen.

Tabel 9.1

Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen. Procentandele fordelt på køn.

Alkoholadfærd		Forældrene vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen			χ^2 trend-test	P-værdi
		Sjældent	Ofte	Altid		
Drukket alkohol \geq 20 gange sidste år	Dreng	57	53	40	34,1	<0,001
	Piger	45	40	30	20,0	<0,001
Været fuld \geq 10 gange sidste år	Dreng	66	61	48	33,7	<0,001
	Piger	60	53	40	30,4	<0,001
\geq 6 genstande på én dag \geq 3 gange sidste måned	Dreng	43	31	24	35,7	<0,001
	Piger	33	23	14	40,2	<0,001

ste, hvem deres barn var sammen med, og den sidste gruppe på 17% bestod af de elever, der svarede, at deres forældre *somme tider*, *sjældent* eller *næsten aldrig* vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen.

I tabel 9.1 ses, at der var en meget tæt association mellem forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen og barnets alkoholadfærd. Elever, hvor forældrene sjældent eller aldrig vidste, hvem de var sammen med om aftenen, havde i højere grad en storforbrugende alkoholadfærd, og i forhold til gruppen, hvor forældrene altid vidste, hvem deres barn var sammen med, var der en stati-

stisk signifikant risikoøgning på 1½ gang, og procentfordelingerne og trend-testen viste tydeligt, at der var en lineær trend både for drenge og piger.

I tabel 9.2 vises associationen mellem forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen og brug af illegale rusmidler. Resultaterne var parallelle med de resultater, der blev vist i tabel 9.1. Elever, der havde forældre, der sjældent vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen, havde 3-4 gange øget risiko for at have røget hash mere end 5 gange og at have prøvet amfetamin og/eller ecstasy. I alt var der i denne gruppe 11% af

Tabel 9.2

Erfaringer med udvalgte illegale rusmidler blandt 9. klasses elever i relation til forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen. Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler		Forældrene vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen			χ^2 trend-test	P-værdi
		Sjældent	Ofte	Altid		
Røget hash \geq 6 gange	Dreng	23	15	7	51,3	<0,001
	Piger	18	7	4	39,5	<0,001
Taget amfetamin \geq 1 gang	Dreng	11	4	3	24,4	<0,001
	Piger	7	5	2	14,0	<0,001
Taget ecstasy \geq 1 gang	Dreng	8	3	2	18,3	<0,001
	Piger	4	2	1	5,4	0,02

Tabel 9.3

Tidlig debut af brug og overforbrug af alkohol og tidligt brug af hash i relation til forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen. Procentandele fordelt på køn.

Debutalder		Forældrene vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen			χ^2 trend-test	P-værdi
		Sjældent	Ofte	Altid		
Drak alkohol ≤ 11 år	Dreng	45	38	29	27,2	<0,001
	Piger	40	26	18		
Var fuld ≤ 12 år	Dreng	19	14	12	10,7	<0,001
	Piger	21	11	9		
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	12	6	4	22,9	<0,001
	Piger	11	5	3		

drengene og 7% af pigerne, der havde taget amfetamin. Disse tal skal sammenlignes med henholdsvis 3% og 2% blandt elever, hvis forældre altid vidste, hvem de var sammen med om aftenen. For alle de viste associationer var der en lineær sammenhæng, og trend-testen var statistisk signifikant for både drenge og piger.

I tabel 9.3 undersøges associationen mellem forældrenes viden om, hvem deres barn var sammen med om aftenen og risikoen for, at der havde været en tidlig rusmiddeldebut. Tallene viste, at der var en klar lineær sammenhæng med alle de undersøgte debutaldre. Blandt de elever, hvor forældrene sjældent vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen, var der 12% af drengene, der havde røget hash inden 14 års alderen. De tilsvarende tal for elever, hvor forældrene altid vidste, hvem de var sam-

men med om aftenen, var 4%. Tallene var helt tilsvarende for pigerne, som havde en ca. 3 gange øget risiko for at have haft deres hashdebut i en ung alder (≤ 13 år). De viste trend-tests var alle statistisk signifikante.

Konklusion

Der var en klar association mellem elevernes rusmiddel erfaringer, og om forældrene altid, ofte eller sjældent vidste, hvem deres barn var sammen med om aftenen. I alle analyser var der et dosis-responslignende forhold, så andelen af elever, der havde rusmiddel erfaringer, trinvist blev øget, når man gik fra gruppen »altid« via »ofte« til »sjældent«.

10 Forældres holdning til deres barns omgang med rusmidler

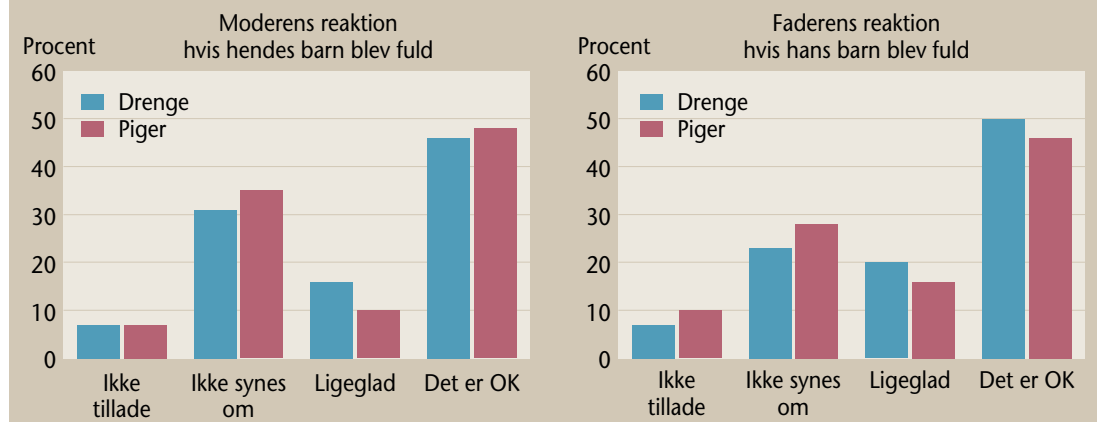
Forældres indflydelse på deres børns rusmiddeladfærd foregår under hele opvæksten. Der kan være passive påvirkninger, hvor forældre fungerer som rollemodeller, og der kan være mere aktive påvirkninger, hvor forældre gør brug af forskellige opdragelsesmetoder. Bag de forskellige påvirkninger ligger forældrenes *holdning* til deres børns omgang med rusmidler, og det er dele af dette aspekt, der vil blive belyst i dette kapitel.

I undersøgelsen var der to spørgsmål, hvis formål var at belyse forældrenes holdning til deres barns rusmiddeladfærd. Svarfordelingen på spørgsmålene om henholdsvis overforbrug

af alkohol (blive fuld) og hashrygning ses i figur 10.1 og figur 10.2. Svarfordelingen afspejler den reaktion, eleverne formodede, deres forældre ville give. Man må forvente, at der er divergenser mellem elevernes gæt på, hvordan forældrene vil reagere og på, hvorledes forældrene rent faktisk reagerer. I denne undersøgelse spurgte vi ikke forældrene, og elevernes svar bliver derfor brugt som indikator for forældrenes holdning. Man kan fremføre, at i den udstrækning børns adfærd bliver påvirket af forældrenes holdning, så er den holdning, børnene *tror*, forældrene har, af stor betydning for elevernes adfærd.

Figur 10.1

Elevernes skøn over, hvordan deres forældre ville reagere, hvis deres barn blev fuld.

Tabel 10.1

Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til moderens reaktion, hvis hendes barn blev fuld. Procentfordeling fordelt på køn.

Alkoholadfærd		Moderens reaktion hvis hendes barn blev fuld			χ^2 trend-test	P-værdi
		Accepterede det	Syntes ikke om det	Ville forbyde det		
Drukket alkohol \geq 20 gange sidste år	Dreng	55	40	16	63,6	<0,001
	Pige	41	29	15		
Været fuld \geq 10 gange sidste år	Dreng	67	44	15	133,5	<0,001
	Pige	57	35	17		
\geq 6 genstande på én dag \geq 3 gange sidste måned	Dreng	37	21	10	52,2	<0,001
	Pige	22	15	8		

Der var stor forskel på forældrenes holdning til de to spørgsmål. Flertallet af eleverne mente, at deres forældre havde en neutral holdning til, om deres barn blev fuld, medens holdningen til hash var meget mere restriktiv. Fordelingen af, hvilken holdning forældrene ville indtage, hvis deres barn blev fuld, vises i figur 10.1, og det ses, at flertallet af forældrene havde en afslappet holdning til dette, idet 60% af mødrene og 66% af fædrene var neutrale eller ligefrem syntes, det var OK, hvis deres barn blev fuld. Fædrenes holdning afhang dog til en vis grad af barnets køn, idet der var statistisk signifikant flere fædre, der havde en restriktiv holdning til deres døtres beruselse end deres sønners.

I figur 10.1 er svarene vist i fire svarkategorier, men i analyserne blev der kun brugt tre, idet de to positive grupper: »han/hun ville være ligeglad« og »han/hun ville synes, det var OK« er slået sammen til én gruppe: »accepterer det«, medens de andre to svarkategorier indgår uændret som selvstændige grupper i tabellerne.

Holdning til at børn bliver fulde

Både i tabel 10.1 og tabel 10.2 ses en meget klar association mellem forældrenes holdning til, om deres barn blev fuld og børnenes alkoholadfærd. Jo mindre restriktiv forældrenes holdning

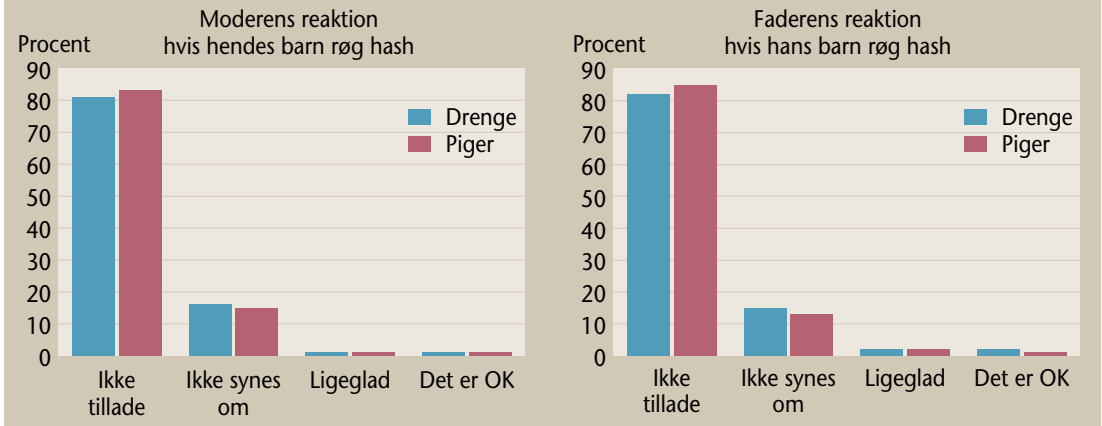
Tabel 10.2

Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til faderens reaktion på, hvis hans barn blev fuld. Procentandele fordelt på køn.

Alkoholadfærd		Faderens reaktion hvis hans barn blev fuld			χ^2 trend-test	P-værdi
		Accepterede det	Syntes ikke om det	Ville forbyde det		
Drukket alkohol \geq 20 gange sidste år	Dreng	53	41	18	52,6	<0,001
	Pige	40	30	21		
Været fuld \geq 10 gange sidste år	Dreng	65	42	21	103,2	<0,001
	Pige	55	34	32		
\geq 6 genstande på én dag \geq 3 gange sidste måned	Dreng	35	19	17	33,7	<0,001
	Pige	22	15	14		

Figur 10.2

Elevernes skøn over, hvordan deres forældre ville reagere, hvis deres barn røg hash.

var til børns beruselse, jo større en andel af børnene havde en alkoholforbrugende adfærd. Den samme signifikante trend ses for de to variabler, der udtrykker forskellige grader af overforbrug: andelen der havde været fuld ≥ 10 gange, eller som havde drukket mere end fem genstande på én dag mindst tre gange den sidste måned.

I tolkningen af disse tal må det dog fremhæves, at spørgsmålene blev stillet i 9. klasse, og at den holdning, der spørges om, givetvis har ændret sig gennem årene i takt med, at børnene er blevet ældre. De to af spørgsmålene om elevernes alkoholforbrug drejede sig om det sidste års forbrug, og man må regne med, at forbrugsmønstret kan have påvirket forældrenes hold-

ning, så forældre til børn, der har et hyppigt alkoholforbrug, ændrer en restriktiv holdning til en mere afslappet holdning og dermed accepterer tingenes tilstand. Det sidste spørgsmål i både tabel 10.1 og tabel 10.2 drejede sig om forbruget i den sidste måned, og her må der derfor være et rimeligt sammenfald mellem forældrenes aktuelle holdning og det aktuelle forbrug.

Holdning til at børn ryger hash

Forældrenes restriktive holdning over for hash fremgår af figur 10.2. Over 80% ville ikke tillade, at deres barn røg hash, og 10-15% ville ikke

Tabel 10.3

Rusmiddeladfærd i 9. klasse i relation til mødrenes reaktion, hvis deres barn røg hash. Procentfordeling fordelt på køn.

Erfaring med hash		Moderens reaktion hvis hendes barn røg hash			χ^2 trend-test	P-værdi
		Det var OK	Syntes ikke om det	Ville forbyde det		
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	36	30	9	89,2	<0,001
	Piger	30	17	4		
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	24	14	4	45,1	<0,001
	Piger	22	10	3		

Tabel 10.4

Rusmiddeladfærd i 9. klasse i relation til fædrenes reaktion, hvis deres barn røg hash. Procentfordeling fordelt på køn.

Erfaring med hash		Faderens reaktion hvis hans barn røg hash			χ^2 trend-test	P-værdi
		Det var OK	Syntes ikke om det	Ville forbyde det		
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	37	30	9	93,6	<0,001
	Piger	33	17	4	86,3	<0,001
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	16	15	5	33,1	<0,001
	Piger	25	10	3	56,4	<0,001

synes om, at deres barn røg hash. I de videre analyser bliver de to små grupper »ligeglåd« og »det er OK« slået sammen til én gruppe: »accepterer hashrygning«. I alt ca. 2% mente, at deres mor ikke havde nævneværdigt imod, at hendes barn røg hash, og 3% mente, at deres far ville acceptere hashrygning. De resterende elever svarede, at deres forældre i forskellige grader havde forbehold for eller direkte var modstandere af hashrygning.

I tabel 10.3 ses, at der var en meget tydelig trend mellem mødrenes holdning til hashrygning og deres børns forbrug og debutalder. Det største spring i forbrugshyppighederne var mellem, om moderen regulært forbød hashrygning, eller om hun havde den lidt blødere holdning »synes ikke om det«.

I tabel 10.4 ses tilsvarende resultater: jo mere restriktiv fædrenes holdning var, jo mindre en andel af deres børn havde røget hash mere end

fem gange eller havde haft deres hashdebut inden 14 års alderen.

På samme måde som ved tabel 10.1 og tabel 10.2 kan man diskutere fortolkningen af tabellerne om hashrygning i dette kapitel. Spørgsmålet om forældrenes reaktion omhandler den formodede reaktion på det tidspunkt, eleverne går i 9. klasse. Svaret på forældrenes holdning i 9. klasse tages som indikator for, hvorledes holdningen havde været for flere år siden – og det er givetvis ikke 100% korrekt.

Det kan f.eks. være, at forældrene til de børn, der startede med at ryge hash for flere år siden, nu har affundet sig med situationen og har den holdning, at de ikke vil forbyde noget, der allerede har fundet sted i nogen tid. I denne opgørelse vil de være at finde i gruppen »synes ikke om det«.

I de følgende tabeller er resultaterne derfor stillet op på en lidt anden måde, og i tabel 10.5 vil

Tabel 10.5

Forældrenes reaktion på, at deres barn røg hash i relation til, hvor mange gange eleverne havde røget hash. Procentfordeling fordelt på køn.

Forældrenes reaktion på deres barns hashrygning		Erfaring med hash			χ^2 trend-test	P-værdi
		≥ 6 gange	1-5 gange	0 gange		
Mor syntes det er OK	Dreng	7	7	1	40,8	<0,001
	Piger	7	4	1	31,5	<0,001
Far syntes det er OK	Dreng	11	7	2	39,7	<0,001
	Piger	15	6	2	55,5	<0,001

Tabel 10.6

Forældrenes reaktion på, at deres barn røg hash i relation til alder ved hashdebut. Procentfordeling fordelt på køn.

Forældrenes reaktion på deres barns hashrygning		Alder for hashdebut			χ^2 trend-test	P-værdi
		≤ 13 år	14-16 år	Ikke røget hash		
Mor syntes det er OK	Dreng	9	6	1	51,0	<0,001
	Piger	8	4	1	27,7	<0,001
Far syntes det er OK	Dreng	9	9	2	33,7	<0,001
	Piger	17	7	2	53,5	<0,001

procentberegningerne og de statistiske trendtests belyse forældrenes holdning i relation til barnets hashforbrug. D.v.s. blandt dem, der havde røget hash mere end fem gange, angives en procentandel af forældrene, der syntes, det var OK, at barnet røg hash. Tilsvarende stilles det op for de andre grupper, og det fremgår tydeligt, at forældrene til de elever, der havde et forbrug eller endog et hyppigt forbrug, var meget mere accepterende over for, om deres barn røg hash, medens forældrene til de elever, der ikke havde røget hash, havde en mere restriktiv holdning.

Tallene, der vises i tabel 10.6, er om muligt endnu tydeligere. Forældrene til de elever, der havde haft en tidlig debut med hashrygning, var mere neutrale/accepterende. Det ses, at 17% af fædre til de piger, der debuterede, inden de blev 14 år, havde den holdning, at de ikke ville forbyde deres døtre at ryge hash. Dette tal kan sammenlignes med, at der blandt piger (og drenge), der endnu ikke havde debuteret, var

98% af fædre og 99% af mødre, der havde en restriktiv holdning over for hashrygning.

Konklusion

Kapitlet bygger på et spørgsmål om, hvordan forældrene ville reagere, hvis deres barn blev fuld og deres reaktion, hvis deres barn røg hash. Der findes en tæt association mellem forældrenes holdning og deres børns rusmiddel erfaringer.

Et stort og hyppigt alkoholforbrug ses hyppigere blandt elever, hvis forældrene havde en accepterende holdning til overforbrug (fuld) af alkohol. Det samme billede ses ved hashrygning. Andelen, der havde røget hash, var meget lille blandt børn, hvis forældrene forbød hashrygning.

Undersøgelsens karakter, der kun giver et øjebliksbillede, forhindrer dog, at der kan udpeges en årsag til de fundne associationer.

11 Fritid

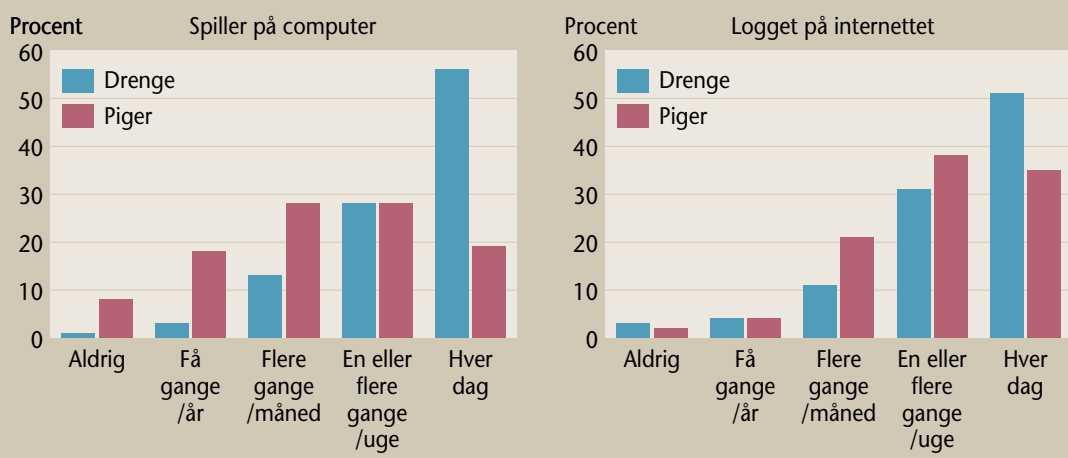
I undersøgelsen var der enkelte spørgsmål om fritidsaktiviteter. Formålet med disse spørgsmål var at undersøge, om der var association mellem graden og typen af elevers engagement i fritiden og deres rusmiddelforbrug. Svarfordelingen på nogle af spørgsmålene om fritidsaktiviteterne vises i figur 11.1, og det ses, at PC-relaterede aktiviteter var meget populære især blandt drengene, hvor mere end halvdelen spillede på deres computer mindst én gang om dagen, og ca. lige så mange havde dagligt været logget på internettet. For begge disse PC-aktiviteter var der statistisk signifikant forskel mellem drenge og piger, en forskel der var mest udtalt med hensyn til computerspil.

I figur 11.2 ses fordelingen af to andre meget forskellige fritidsaktiviteter. Også her var forskellen mellem drenge og piger tydelig. Interessen for at læse bøger var klart størst blandt piger – knap 15% af pigerne mod 7% af drengene læste dagligt, medens omvendt 18% af drengene og 6% af pigerne aldrig læste en bog. Den anden fritidsaktivitet, hvis fordeling ses i figur 11.2, er hyppigheden af at dyrke sport. Selv om fordelingen her var mere jævn, var der dog statistisk signifikant flere drenge end piger, der dyrkede sport hver dag.

I det efterfølgende analyseres associationerne mellem rusmiddeladfærd og de nævnte fritidsaktiviteter. Antallet, der dyrkede fritidsaktivite-

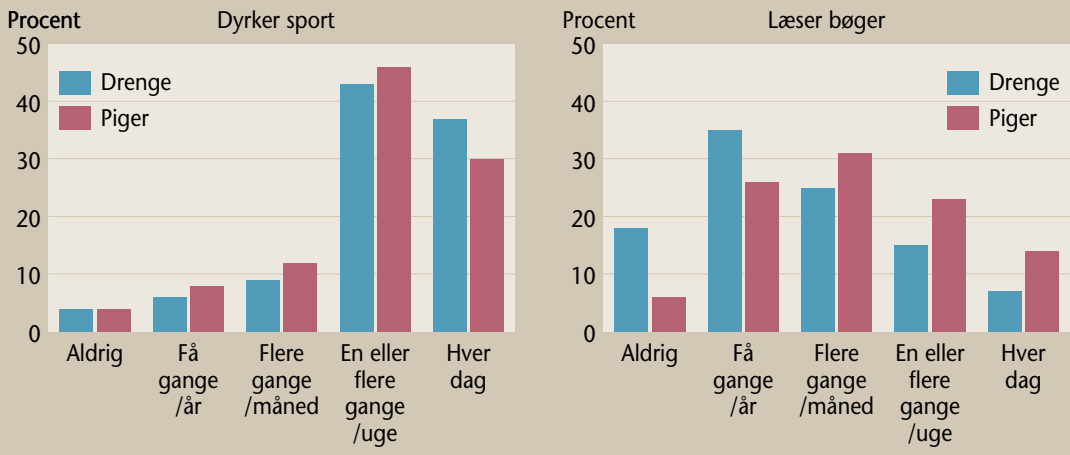
Figur 11.1

Hyppigheden af at være logget på internettet eller at spille på computer. Antal gange fordelt på køn.

Figur 11.2

Hyppigheden af at have deltaget i sportsaktiviteter og læst bøger. Antal gange fordelt på køn.

ter, blev delt i to grupper. Ved tre af spørgsmålene (dyrke sport, logge på internet og spille på computer) blev de, der var aktive hver dag, sammenlignet med de øvrige. I analyser af læseaktiviteten blev de, der sjældent eller aldrig læste bøger, sammenlignet med dem, der læste bøger et par gange om måneden eller hyppigere.

I tabel 11.1 ses hyppigheden af tre forskellige mål for alkoholadfærd i relation til de fire ud-

valgte fritidsaktiviteter, og statistisk signifikante associationer er mærket med *. For både drenge og piger var der flest * ved variabelen »læse bøger«, hvor de, der sjældent eller aldrig læste bøger, hyppigere havde et stort alkoholforbrug. Forskellen var mest udtalt ved variabelen »fuld mere end 10 gange det sidste år«, og i tabellen ses, at blandt de drenge, der sjældent læste i en bog, havde 61% været fulde mere end

Tabel 11.1

Alkoholadfærd i relation til fritidsinteresser i 9. klasse. Procentandele fordelt på køn.

Alkoholadfærd	Køn	Fritidsaktivitet							
		Dyrker sport hver dag		Er logget på internettet hver dag		Spiller på computer hver dag		Læser i en bog mindst én gang hver måned	
		Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Drukke alkohol ≥ 20 gange sidste år	Dreng	45	49	46	48	51*	44	53*	40
	Pige	34	35	34	35	35	32	44*	30
Været fuld ≥ 10 gange sidste år	Dreng	54	57	53	57	58*	52	61*	47
	Pige	47	42	46	44	47*	38	56*	40
≥ 6 genstande på én dag ≥ 3 gange sidste måned	Dreng	29	31	29	30	33*	27	35*	24
	Pige	20*	15	19	18	19	18	27*	14

* χ^2 -test. $P < 0,05$

Tabel 11.2
Erfaringer med illegale rusmidler i relation til fritidsinteresser i 9.klasse.
Procentandele fordelt på køn.

Erfaring med illegale rusmidler	Køn	Fritidsaktivitet							
		Dyrker sport hver dag		Er logget på internettet hver dag		Spiller på computer hver dag		Læser i en bog mindst én gang hver måned	
		Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Røget hash ≥ 6 gange	Dreng	14*	10	13	12	14	12	13	12
	Piger	8*	3	7	7	7	6	9*	6
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	6	4	7*	4	7*	4	6	4
	Piger	4*	1	3	3	3	3	5*	3
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	4	3	4	3	5*	2	4	3
	Piger	2*	1	2	2	2	3	2	2

* χ^2 -test. $P < 0,05$

10 gange det sidste år mod 47% blandt dem, der læste bøger hyppigere end ca. en gang om måneden. Associationerne med alkoholadfærden var næsten lige så konsistente ved spørgsmålet om at spille computer hver dag. Specielt blandt drengene var det tydeligt, at de, der spillede på deres computer hver dag, signifikant sjældnere havde et stort og hyppigt alkoholforbrug. Hyppigheden af at være logget på internettet var derimod ikke signifikant associeret med alkoholadfærden, og associationen mellem hyppigheden af sportsaktivitet var også kun i ringe grad statistisk signifikant associeret med alkoholforbrug.

I tabel 11.2 vises associationerne mellem fritidsaktiviteter og erfaringerne med illegale rusmidler. For de 24 associationer, der kan aflæses i tabellen, var der en positiv association mellem *ikke* at dyrke den pågældende aktivitet og erfaringen med illegale rusmidler. Det var dog ikke alle associationer, der var så udtalte, at de var statistisk signifikante. Sport var den aktivitet, der hyppigst var signifikant negativt associeret med erfaringen med et illegalt rusmiddel – og det ses, at blandt dem, der dyrkede sport hver dag, var der specielt for pigerne en statistisk sig-

nifikant *mindre* procentandel, der havde prøvet et eller flere af de illegale rusmidler.

I tabel 11.3 sammenstilles hyppigheden af fritidsaktiviteter i 9. klasse med debutalderen for brug af alkohol og hash, en debutalder der for mange lå flere år inden den fritidsaktivitet, der blev målt ved undersøgelsen. Det ses, at retningen af associationen mellem debutalder og fritidsaktiviteter gik i samme retning som i de tidligere tabeller. I praktisk taget alle analyserne havde de, der var debuteret tidligt, ikke dyrket de pågældende fritidsaktiviteter lige så hyppigt som dem, der debuterede sent. Forholdsvis få af associationerne var dog så stærke, at de var statistisk signifikante. En undtagelse var, at piger, der læste bøger, havde sen rusmiddeldebut, både med hensyn til hvor tidligt de drak alkohol, blev fulde eller begyndte at ryge hash.

Konklusion

Det ikke at dyrke forskellige fritidsaktiviteter var i de fleste tilfælde associeret med rusmiddelforbrug. I næsten alle tilfælde forholdt det sig sådan, at det var blandt dem, der var aktive i fri-

Tabel 11.3

Tidlig debut af brug og overforbrug af alkohol og tidligt brug af hash i relation til fritidsinteresser i 9. klasse. Procentandele fordelt på køn.

Debutalder	Køn	Fritidsaktivitet							
		Dyrker sport hver dag		Er logget på internettet hver dag		Spiller på computer hver dag		Læser i en bog mindst én gang hver måned	
		Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Drak alkohol ≤ 11 år	Dreng	37*	32	39*	32	39*	32	37	33
	Piger	23	22	22	25	23	25	27*	21
Var fuld ≤ 12 år	Dreng	14	14	14	13	16	12	15	13
	Piger	12	9	11	10	11	10	15*	9
Røg hash ≤ 13 år	Dreng	6	6	6	6	8	5	7	5
	Piger	5*	2	5	4	5	2	7*	3

* χ^2 -test. $P < 0,05$

tiden, vi fandt en nedsat andel med et hyppigt og stort rusmiddelforbrug, men associationerne var dog ikke i alle tilfælde så stærke, at de var statistisk signifikante.

De mest konsistente sammenhænge blev fundet mellem alkoholadfærd og hyppigheden af at læse bøger og spille på computer. De, der hyppigt læste bøger, og specielt drenge, der spillede på computer hver dag, havde sjældnere et stort og hyppigt alkoholforbrug. Et stort engagement i sport var negativt associeret med

brug af illegale stoffer, specielt med hensyn til hash. Det viste sig ved, at der blandt dem, der dagligt dyrkede en eller anden form for sport, var statistisk signifikant færre, der havde røget hash flere gange, og i det hele taget var der færre, der havde erfaringer med illegale rusmidler som amfetamin og ecstasy. Med hensyn til rusmiddeldebutalder var der en øget andel, der havde haft sen alkoholdebut blandt de piger, der ofte læste bøger.

Appendiks I

The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD-undersøgelsen)

Denne undersøgelse er en del af det europæiske forskningsprojekt: »*The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*«. Projektet omtales ofte under forkortelsen ESPAD-undersøgelsen. Projektets formål er at fremskaffe sammenlignelig viden om 15-16 årige skoleelevers omgang med alkohol og andre rusmidler i så mange europæiske lande som muligt samt at sammenligne trends i unges rusmiddelmønster i forskellige europæiske lande.

Undersøgelsen er nu gentaget tre gange, første gang i 1995 med deltagelse af ca. 75.000 skoleelever fra 26 europæiske lande, anden gang, undersøgelsen blev foretaget, var i 1999, hvor der deltog over 90.000 skoleelever fordelt på 30 lande. Ved den aktuelle undersøgelse i 2003 lykkedes det at udvide antallet af deltagende lande yderligere, og i alt 34 lande har indsamlet data fra over 100.000 skoleelever. I tabel I.1 findes en oversigt over hvilke lande, der har deltaget ved de tre første undersøgelsesrunder. Resultaterne fra de to første undersøgelser er offentliggjort i to internationale deskriptive rapporter, der først og fremmest fremstår som tabelværker, hvor svarene på de forskellige spørgsmål kan sammenlignes direkte på tværs af landegrænser i alle de deltagende lande (2, 5). Resultaterne fra den seneste undersøgelse (ESPAD-2003) vil blive offentliggjort i slutningen af 2004.

Baggrund

I mange lande har der blandt forskere og i offentligheden været interesse for at få viden om unges levevilkår, livsstil og helbred, og siden 1983 er der seks gange foretaget store tværnationale undersøgelser med henblik på kortlægning af dette (7). I starten var det kun med deltagelse af få lande, men efter at WHO gik ind og støttede projektet, er antallet af deltagende lande steget. I disse undersøgelser ligger fokus på helbred og levevilkår, og der er meget få livsstilsspørgsmål om alkohol og rusmiddelforbrug i øvrigt. Denne mangel er én af årsagerne til, at idéen om at foretage en særlig kortlægning af rusmiddelforbruget opstod, og at man påbegyndte ESPAD-undersøgelserne.

I 1980'erne fandt nogle epidemiologisk interesserede forskere sammen i gruppen: »The Pompidou Group at the Council of Europe«. De ønskede at udvikle et spørgeskema, der kunne anvendes til at undersøge skolebørns rusmiddelforbrug. Formålet med arbejdet var at konstruere et undersøgelsesinstrument, der var standardiseret således, at de lande, der anvendte skemaet, kunne sammenligne rusmiddelforbruget i deres eget land med forbrugsniveauet i andre europæiske lande.

Skemaet blev i første omgang anvendt i otte lande, men da man begyndte at analysere data, viste det sig desværre, at resultaterne ikke kunne sammenlignes på tværs af landegrænser. Et væsentligt problem var, at de ungdomspopulationer, der deltog, havde forskellig aldersfordeling, og data var indsamlet på forskellige tidspunkter af året. Spørgeskemaet var dog validt,

Tabel 1.1
Oversigt over de lande, der har deltaget i de tre ESPAD-undersøgelser.

Land	1995	1999	2003
Bulgarien	Nej	Ja	Ja
Cypern	Ja	Ja	Ja
Danmark	Ja	Ja	Ja
Estland	Ja	Ja	Ja
Finland	Ja	Ja	Ja
Frankrig	Nej	Ja	Ja
Færøerne	Ja	Ja	Ja
Grækenland	Nej	Ja	Ja
Grønland	Nej	Ja	Ja
Hviderusland	Nej	Nej	Ja
Holland	Nej	Ja	Ja
Irland	Ja	Ja	Ja
Island	Ja	Ja	Ja
Italien	Ja	Ja	Ja
Kroatien	Ja	Ja	Ja
Letland	Ja	Ja	Ja
Litauen	Ja	Ja	Ja
Malta	Ja	Ja	Ja
Makedonien	Nej	Ja	Nej
Norge	Ja	Ja	Ja
Polen	Ja	Ja	Ja
Portugal	Ja	Ja	Ja
Rumænien	Nej	Ja	Ja
Rusland (Moskva)	Nej	Ja	Ja
Schweiz	Nej	Nej	Ja
Slovakiet	Ja	Ja	Ja
Slovenien	Ja	Ja	Ja
Storbritannien	–	Ja	Ja
England	Ja	–	–
Nordirland	Ja	–	–
Skotland	Ja	–	–
Wales	Ja	–	–
Sverige	Ja	Ja	Ja
Tjekkiet	Ja	Ja	Ja
Tyrkiet (Istanbul)	Ja	Nej	Ja
Tyskland	Nej	Nej	Ja
Ungarn	Ja	Ja	Ja
Ukraine	Ja	Ja	Ja
Østrig	Nej	Nej	Ja
Lande i alt	26	30	34
Antal deltagende skoleelever	74.698	91.773	Endnu ikke oplyst

og reliabiliteten af spørgsmålene var høj. Erfaringerne fra dette forløb var, at skulle det være muligt at sammenligne resultater tværnationalt, så var det ikke tilstrækkeligt, at man anvendte det samme spørgeskema, forskerne i de

deltagende lande måtte også acceptere, at designmæssige forhold blev standardiseret, og specielt skulle studiepopulationerne være ens med hensyn til alder. Det var på denne baggrund, at ESPAD-gruppen blev dannet, og efter

en række koordinerings- og planlægningsmøder var vi klar til at gennemføre den første undersøgelse i 1995.

Metode og datakvalitet

Spørgeskema

Spørgeskemaet var som omtalt en videreudvikling af de spørgsmål, »Pompidou-gruppen« havde brugt. Skemaet blev udviklet på engelsk, og forskerne i de deltagende lande oversatte spørgsmålene til deres eget sprog og tilpassede formuleringerne, så det dækkede unges sprogbrug. Som et check på om oversættelsen var korrekt, blev der foretaget en tilbageoversættelse til engelsk, ligesom de oversatte spørgeskemaer i alle lande blev efterprøvet i pilotstudier. Det endelige spørgeskema bestod af 250 kernespørgsmål (»core questions«), som alle lande skulle bruge. Disse spørgsmål blev de efterfølgende år udvidet med supplerende spørgsmål, så der ved den seneste undersøgelse i 2003 var 307 kernespørgsmål. Derudover var der nogle ekstra spørgsmål (»modul-spørgsmål«), der skulle belyse emner af psykosocial karakter og elevernes sociale integration. Disse spørgsmål kan forskere i de enkelte lande vælge at tage med, men spørgsmålene er ikke obligatoriske.

Undersøgelingsgruppen

Forbrugsmønstret af rusmidler blandt unge afhænger af alderen, og derfor bør der vælges en stikprøve med en forholdsvis lille aldersspredning, når rusmiddelerfaringer sammenlignes mellem landene. Det var også Pompidou-gruppens erfaring, at valg af undersøgelsespopulation var vigtig. Man har derfor valgt at definere undersøgelsespopulationen, ikke ud fra hvilken skoleklasse eleverne gik i, men som unge, der var født et bestemt fødselsår. I den første undersøgelse i 1995 (ESPAD-1995) indgik skoleelever, der var født i 1979, i ESPAD-1999 var det fødselsårgangen 1983, og i den sidste undersøgelse ESPAD-2003 var studiebasen fødselsårgang 1987.

I praksis lod vi alle, der gik i de udvalgte 9. klasser, udfylde spørgeskemaet. Aldersspredningen i 9. klasse er lidt større end ét år, så efter at dataindsamlingen var foretaget, frasorterede vi skemaerne fra de elever, der var født henholdsvis året før (i 1986) og året efter (i 1988).

En anden af Pompidou-gruppens erfaringer var, at man skulle kræve, at dataindsamlingen skulle foretages på samme tidspunkt på året. Hvis nogle lande indsamlede data et halvt år før og andre et halvt år senere, kunne der være op til et års aldersforskel på de unge, hvis rusmiddelmonster man ville sammenligne. Det ville være et problem specielt i beskrivelsen af de stoffer, hvor mange unge i denne aldersgruppe netop debuterer med de pågældende stoffer: f.eks. hashrygning og snifning. Ved andre rusmidler er tidspunktet sikkert ikke så centralt, det gælder f.eks. med alkohol, som praktisk talt alle elever i denne aldersgruppe allerede har en del erfaring med. I ESPAD-undersøgelsen bestemte vi derfor, at undersøgelsen skulle foretages inden for to måneder: i april eller maj måned.

Konklusion

Den måde, de deltagende skoleelever er udvalgt på, medfører, at de deltagende unge er repræsentative for 15-16 årige skoleelever i de deltagende lande, og populationerne er sammenlignelige på tværs af landegrænser.

Data er indsamlet i den samme tidsperiode i alle lande, hvilket medfører, at det er jævnaldrende 15-16 årige skoleelever, der sammenlignes.

Spørgsmålene i spørgeskemaerne er de samme fra undersøgelse til undersøgelse, hvilket øger validiteten af trend-analyserne fra undersøgelse til undersøgelse.

Udviklingen af spørgsmålene og kontrol med spørgsmålsformuleringerne ved tilbageoversættelse øger validiteten ved sammenligninger på

tværs af lande, men man kan dog ikke være helt sikker på, at det samme spørgsmål anvendt i forskellige lande opfattes helt ens, så i sammenligninger af svarfordelingerne mellem lande

kan der ikke lægges for stor vægt på små forskelle, hvorimod store forskelle i procentfordelingerne givetvis afspejler tværnationale forskelle i rusmiddelprofilen.

Appendiks II

Validitet af resultaterne

I denne rapport er der mange tabeller og figurer, der skal vise unges forbrug af rusmidler, og i teksten generaliseres det anførte forbrug ofte til alle danske skoleelever i 9. klasse. Denne generalisering er kun rimelig, såfremt de elever, der deltog i undersøgelsen, er repræsentative for alle skoleelever i 9. klasse samt at de, der har svaret, har givet korrekte oplysninger om deres rusmiddelforbrug. I det følgende gennemgås nogle af de forhold, der kan være af betydning, når validiteten af de resultater, der fremlægges i rapporten, skal vurderes.

Anonymitet

Der kan være flere grunde til, at elever af og til giver urigtige oplysninger om deres rusmiddelforbrug. For nogle kan det være frygten for, at andre, f.eks. forældre eller lærere, skal få at vide, at de har prøvet et illegalt stof, eller at de ikke vil have, at andre får at vide, hvor stort deres forbrug i virkeligheden er. Nogle elever vil derfor ikke fortælle om deres rusmiddelforbrug, hvis deres svar kan genkendes. For at reducere denne fejlkilde til urigtige oplysninger har vi gjort en del for at sikre elevernes anonymitet. Der har været en fastlagt dataindsamlingsrutine for, hvorledes spørgeskemaerne skulle udfyldes på skolen. Udfyldelsen skete under supervision af en lærer, helst klasselæreren. I informationsbrevet til skolerne bad vi lærerne sørge for, at eleverne fik sikkerhed for, at ingen uvedkommende kunne se svarene. For at få så ærlige svar som muligt skulle eleverne ikke anføre navn på

spørgeskemaet, og de lagde selv spørgeskemaet i en kuvert, som de lukkede, inden den blev afleveret til læreren. Læreren skulle lægge alle de indsamlede kuverter i en stor kuvert, som blev sendt til Aarhus Universitet. Denne procedure sikrede elevernes anonymitet, og denne vished for at de ikke kunne identificeres, skulle fremme afgivelse af sandfærdige svar, også selv om der var spørgsmål, der drejede sig om brug af illegale rusmidler.

Åbenlyst urigtige oplysninger

Vi modtog 2986 udfyldte spørgeskemaer fra de skoler, der deltog. Under indtastningen blev skemaer, der ikke så ud til at være udfyldt seriøst, lagt til side og kontrolleret af projektlederne. Af disse skemaer viste det sig, at der var seks, hvor der ud over irrelevante tilskrifter og kommentarer, også var adskillige spørgsmål, der var besvaret på en inkonsekvent og utroværdig måde, og de blev derfor alle seks ekskluderet fra undersøgelsen.

Manglende besvarelser af enkeltspørgsmål

I gennemsnit var 1,2% af spørgsmålene ubesvarede. Dette problem kan enten skyldes, at der var skoleelever, der ikke havde lyst til at svare på alle spørgsmål i spørgeskemaet, eller det kan skyldes, at der var nogle få af spørgsmålene, som mange elever sprang over. Begge forhold kunne konstateres i ESPAD 2003-undersøgelsen.

Det første problem, der blev nævnt, var, at nogle få elever sprang mange spørgsmål over. Det viste sig, at majoriteten af de spørgsmål, der var ubesvarede, kunne tilskrives 10% af elever-

ne, og 1% af eleverne stod for 20% af de ubesvarede spørgsmål. For nogle enkelte så det helt galt ud. Fem elever havde udfyldt mindre end halvdelen af skemaet, og heraf havde to kun udfyldt de første 4 spørgsmål på den første side af skemaet, disse to elevers spørgeskemaer blev ekskluderet. De resterende tre havde udfyldt 25-41% af spørgsmålene i starten af skemaet. Svarene i disse tre spørgeskemaer så imidlertid seriøse ud, så de indgår i rapporten, ligesom de ovenfor nævnte skemaer med enkelte manglende svar alle indgår i analyserne.

Ved gennemgang af hvert enkelt spørgsmål i spørgeskemaet identificerede vi fire spørgsmål, som mere end 5% af eleverne ikke havde besvaret.

Det ene var spørgsmål 5: »Hvor mange skoledage har du mistet i de sidste 30 dage?« En forklaring på, at mange ikke svarede på dette spørgsmål, kan være, at de fleste skoleelever ikke havde nogle fraværsdage og derfor fandt, at spørgsmålet var irrelevant, og sprang det over.

Der var to spørgsmål om vinforbrug, som mange elever også havde sprunget over. De fleste (ca. 70%) drak ikke vin hver måned, og de kan derfor blot have sprunget spørgsmålet over i stedet for at skrive nej. Endelig var der spørgsmål 22 »Har du hørt om relevin?«. Mange elever havde sprunget dette over, sandsynligvis fordi de ikke kendte stoffet.

Relevin – et ikke-eksisterende rusmiddel

I spørgeskemaet var der i rækken af spørgsmål om brug af illegale narkotika også indføjet to spørgsmål om et narkotikum, der ikke eksisterer: »relevin«. Formålet med at stille disse spørgsmål var at identificere elever, der uden videre omtanke blot satte kryds rundt omkring i skemaet. Et andet formål var at afsløre elever, der bevidst gav urigtige oplysninger om et stort og alsidigt rusmiddelforbrug. Det viste sig, at der kun var 3 elever (0,1%), der havde sat kryds ved, at de havde prøvet dette opdigtede stof. Så vurderet ud fra dette spørgsmål var der ikke mange af eleverne, der bevidstløst havde sat krydser i skemaerne.

I det andet spørgsmål om relevin blev eleverne spurgt, om de havde hørt om stoffet. Dette spørgsmål var der flere, der svarede bekræftende på, idet 5,5% oplyste, de havde hørt om relevin. Det opfatter vi imidlertid ikke som en alvorlig trussel mod elevernes troværdighed. I den offentlige debat om narkotika er der mange mærkelige navne på nye piller og euforiserende stoffer, og elevernes svar kan godt være sande i den forstand, at de unge faktisk mener, at de har hørt om stoffet. Vi har også haft dette spørgsmål med ved de tidligere ESPAD-undersøgelser, og i 1999 var der 17% i Storbritannien og 11% i Sverige, der sagde ja til, at de havde hørt om relevin, så sammenlignet med dis-

Tabel II.1

Inkonsistens mellem to forskellige spørgsmål om udvalgte rusmidler, og andelen der ikke har svaret på spørgsmål om de samme rusmidler. Procentandele fordelt på køn.*

Rusmiddel	Inkonsistens* %		Uoplyste spørgsmål %	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Sniffet	3,0	2,4	0,8	0,5
Været fuld	2,0	1,9	1,7	2,0
Taget beroligende medicin	1,7	1,7	2,3	1,6
Røget hash	1,5	1,2	1,2	0,6

* Inkonsistens mellem et spørgsmål om hyppigheden af brugen af et rusmiddel og et senere spørgsmål om debutalder for det samme rusmiddel. F.eks. »Hvor mange gange har du røget hash?« og »Hvor gammel var du, da du første gang prøvede at ryge hash?«.

Tabel II.2

Inkonsistens mellem svar på tre underspørgsmål inden for samme spørgsmål, fordelt på om 9. klasses elever har prøvet det enkelte rusmiddel. Procentandele fordelt på køn.*

Rusmiddel	Inkonsistens blandt deltagere %		Inkonsistens blandt brugere** %	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Drukket alkohol	0,6	1,6	0,6	1,6
Været fuld	0,4	1,3	0,5	1,6
Røget hash	0,2	0,3	0,6	1,7
Sniffet	0,1	0,2	0,9	2,2

* Der er logisk inkonsistens, hvis blot én af følgende situationer er til stede: a) forbruget sidste måned er større (hyppigere) end sidste år b) forbruget sidste måned er større (hyppigere) end forbruget hele livet c) forbruget sidste år er større (hyppigere) end forbruget hele livet.

** Elever der i ét af de tre underspørgsmål har svaret, at de har prøvet det pågældende rusmiddel.

se lande var det kun få i Danmark, der svarede ja.

Konsistens mellem svar på forskellige spørgsmål
Spørgeskemaet er opbygget således, at der flere steder i skemaet var spørgsmål om forbrug af det samme rusmiddel. Dette gjorde det muligt at kontrollere, om der var overensstemmelse mellem elevernes svar på to forskellige spørgsmål. Svarene var generelt meget konsistente. For de fleste spørgsmål var der kun 0,1-0,5% af svarene, hvor der var inkonsistens. Der var kun 6 områder, hvor mere end 1% havde svaret inkonsistent, og i tabel II.1 vises de spørgsmål, hvor der var flest inkonsistente svar.

Konsistens mellem svar på det samme spørgsmål
En anden måde at vurdere inkonsistensen af besvarelserne er at se på, om der er besvarelser af det enkelte spørgsmål, der logisk set ikke kan være sandt (»logisk inkonsistens«). I ESPAD-spørgeskemaet er der i flere af spørgsmålene tre svarmuligheder, der alle skal besvares. F.eks. blev der i spørgsmål 25 spurgt: »Hvor mange gange har du røget hash?« og som svarmuligheder var der »Antal gange i livet«, »Antal gange de sidste 12 måneder« og »I løbet af de sidste 30 dage«. I tabel II.2 ses, at det var en meget lille andel, der ikke havde svaret konsistent på disse

spørgsmål. Der var lidt flere piger med inkonsistente svar, specielt blandt piger der havde prøvet et eller flere af de stoffer, der er nævnt i tabel II.2. Vi kontrollerede validiteten på samme måde i ESPAD-99, og den gang fandt vi, at lande som Grønland og Bulgarien havde over 10% inkonsistente svar, så i den sammenhæng er svarene fra danske elever meget valide. Samlet var der en meget høj grad af konsistens i besvarelserne.

Er der svaret ærligt?

I alle undersøgelser om rusmidler er det relevant at diskutere, om de, der spørges, nu også svarer ærligt på de spørgsmål, der stilles. Det gælder specielt for spørgsmål om erfaringer med illegale rusmidler. En måde at vurdere dette på er at spørge eleverne, om de har svaret ærligt og så håbe på, at der bliver svaret ærligt på dette spørgsmål.

I undersøgelsen var der sidst i spørgeskemaet to af den type spørgsmål, hvor eleverne blev spurgt om, hvor ærligt de havde svaret på spørgsmålene om hash og heroin. For hovedparten af eleverne var dette et hypotetisk spørgsmål, idet de ikke havde erfaring med de to rusmidler. Derfor er svarene analyseret i forhold til, om eleverne havde prøvet de omtalte rusmidler eller ej. Resultatet kan ses i tabel II.3

Tabel II.3

»Hvis du havde prøvet hash, tror du så, at du ville have svaret ærligt på det i dette spørgeskema?« Svarfordeling i relation til, om der er oplysninger om hashrygning. Procentandele fordelt på køn.

Har du svaret ærligt på spørgsmålet om, du har røget hash?	Harde røget hash		Harde ikke røget hash	
	Drenge %	Piger %	Drenge %	Piger %
Har sagt jeg har prøvet det	65	73	6	3
Med sikkerhed ja	23	23	58	66
Sandsynligvis ja	8	4	25	26
Sandsynligvis nej	2	0	5	3
Med sikkerhed nej	3	1	6	2

og tabel II.4, hvor svarene er opdelt efter, om eleverne havde prøvet de pågældende rusmidler. Blandt dem, der havde prøvet rusmidlet, var det kun en lille andel, der sagde, de ikke ville oplyse om et forbrug. Problemet med ikke at ville oplyse om et forbrug var således størst blandt dem, der ikke havde prøvet det.

I ESPAD-99 havde vi et tilsvarende spørgsmål. I Danmark var det 4-5%, der sagde, de ikke ville svare ærligt på disse spørgsmål, hvilket er et lavt tal i forhold til f.eks. Kroatien (24%) og Malta (16%). I alle lande gentog mønstret sig, det var dem, der ikke havde prøvet, der skrev, de ikke ville svare ærligt. Spørgsmålet er imidlertid hypotetisk for disse elever, og det kan være, at hvis de engang prøvede stoffet, f.eks. hash, så ville brugen af stoffet blive afmystificeret, de ville

skifte standpunkt og ville måske godt oplyse om et rusmiddelforbrug i et anonymt spørgeskema.

Konklusion

Samlet må det konkluderes, at eleverne i undersøgelsen havde svaret konsistent på spørgsmålene, skemaerne var udfyldt meget omhyggeligt, kun få elever havde ikke svaret på alle spørgsmål, og kun 0,1% oplyste, at de havde prøvet det ikke-eksisterende stof »relewin«. Dataindsamlingsmetoden med anonyme spørgeskemaer har måske medvirket til dette resultat, og det skønnes, at undersøgelsen ikke i særlig stor grad er belastet af informationsbias.

Tabel II.4

»Hvis du havde prøvet heroin, tror du så, at du ville have svaret ærligt på det i dette spørgeskema?« Svarfordeling i relation til, om der er oplysninger om heroinbrug. Procentandele fordelt på køn.

Har du svaret ærligt på spørgsmålet om, du har prøvet heroin?	Harde taget heroin		Harde ikke taget heroin	
	Drenge %	Piger %	Drenge %	Piger %
Har sagt jeg har prøvet det	42	23	7	3
Med sikkerhed ja	26	61	51	61
Sandsynligvis ja	32	15	27	29
Sandsynligvis nej	0	0	8	4
Med sikkerhed nej	0	0	8	2

Litteraturliste

- (1) Sabroe S, Fonager K. Unge og rusmidler. En undersøgelse af 9. klasses elever. København: FADL's Forlag, 1996.
- (2) Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Narusk A et al. The 1995 ESPAD report. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries. Stockholm: CAN, 1997.
- (3) Sabroe S, Fonager K. Unges alkoholforbrug i et europæisk perspektiv. I: Alkohol- og narkotikamisbruget 1997. København: Sundhedsstyrelsen, 1998:67-74.
- (4) Sabroe S, Fonager K. Unges erfaringer med illegale rusmidler i et europæisk perspektiv. I: Alkohol- og narkotikamisbruget 1997. København: Sundhedsstyrelsen, 1998:80-91.
- (5) Hibell B, Andersson B, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A et al. The 1999 ESPAD report. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries. Stockholm: CAN, 2000.
- (6) Sabroe S, Fonager K. Rusmiddelforbruget i folkeskolens afgangsklasse og udviklingen fra 1995-99. Danske resultater fra en undersøgelse af europæiske skolebørn. København: FADL's Forlag, 2002.
- (7) Currie C, Hurrelmann K, Setterbulte W, Smith R, Todd J. Health and Health Behaviour among Young People. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2000.
- (8) Statistisk Årbog 2004. København: Danmarks Statistik, 2004 (side 41).

Tidligere udgivelser

Rapporter fra Institut for Epidemiologi og Socialmedicin, Aarhus Universitet

- 7 Karl Møller Bek. Obstetrisk anal sphincter ruptur. Ætiologi, patofysiologi og sequelae. Århus 1993.
- 8 Sjurður F. Olsen. Dietary marine n-3 fatty acids in pregnancy as a possible determinant of birth weight: A review of the current epidemiologic evidence. Århus 1993.
- 9 Lucette Meillier. Sundhedsoplysning og forandring. Mænd, oplysning og forandring af sundhedsvaner. Århus 1994.
- 10 Johan Hviid Andersen. Kroniske skulder/nakkesmerter hos syersker. En epidemiologisk, klinisk undersøgelse. Århus 1994.
- 11 Anker Brink Lund, Inga Marie Lunde, Lucette Meillier. Research Symposium on Communication within the Health Care Sector. Proceedings from the Seminar. Århus 1994.
- 12 Claus Vinther Nielsen. Graviditetsforløb blandt gravide udsat for skærmterminalarbejde og stående/gående arbejde. En undersøgelse af graviditetsforløb blandt kvindelige ansatte indenfor Handel og Kontor i Danmark. Århus 1994.
- 13 Henrik Kolstad. Styren og kroniske sygdomme. En epidemiologisk undersøgelse af leukæmi, maligne tumorer og dødelighed blandt ansatte i den danske glasfiberplastindustri. Århus 1995.
- 14 Ann-Brit Eg Hansen. Cost-sharing Initiatives in Tororo District. A Study of User-charges for Health Service in Uganda. Århus 1995.
- 15 Marie Sørensen. HIV og prostitution. Århus 1996.
- 16 Marianne Skytte Jakobsen. Breast feeding in developing countries. Promotion and impact on child health. Community studies from Guinea Bissau, West Africa. Århus 1996.
- 17 Pitchaya Tuntiseranee. Risk factors of subfecundity, low birth weight and premature births with special emphasis on occupational exposures in Southern Thailand. Århus 1997.
- 18 Anne Almskou Rasmussen. Selvmord. Århus 1997.
- 19 Birthe Søgaard Andersen. Tromboseprofylakse ved elektiv hoftekirurgi: relation til langtidsoverlevelse. Århus 1998.

- 20 Henrik Boye Thybo Christensen. Indtagelse af ætsemidler hos børn – incidensrater, forebyggelse, forløb og prognose. Århus 1998.
- 21 Kirsten Fonager. Administrative registres forskningspotentiale til studier af inflammatoriske tarmsygdommes epidemiologi. Århus 1998.
- 22 Thomas Hahn. Idræt, objektiv knæstatus og knæsymptomer. En epidemiologisk undersøgelse. Århus 1998.
- 23 Weijin Zhou. The importance of first trimester induced abortion for subsequent pregnancies. Cohort studies in Denmark and Shanghai, China. Århus 1999.
- 24 Henrik Trykker. Preventing Aids in Zambia: A Community Intervention Project. Århus 1999.
- 25 Flemming Hald Steffensen. Lægemedelordination i almen praksis. En analyse af variation, diffusion og intervention baseret på antibiotika og antikoagulantia. Århus 1999.
- 26 Dorthe Hansen. Livsbegivenheders betydning for kønsratio og medfødte misdannelser. En registerbaseret undersøgelse. Århus 2000.
- 27 Linda Kærlev. Small bowel adenocarcinoma and carcinoid tumour: Occupational, medical and lifestyle associations and genetic susceptibility. Århus 2000.
- 28 Anne Braae Olesen. Early environment and atopic dermatitis. The possible influence of measles, mumps and rubella-vaccination, measles infection, hormonal contraception use and insulin-dependent diabetes mellitus. Århus 2000.
- 29 Ane Marie Thulstrup. Mortality, infections, and operative risk in patients with liver cirrhosis in Denmark. Clinical epidemiological studies. Århus 2000.
- 30 Nana Thrane. Prescription of systemic antibiotics for Danish children. Epidemiological studies of prescription prevalence, risk factors and relation to antimicrobial resistance. Århus 2000.
- 31 Lisbeth Uhrskov Sørensen. Psychiatric morbidity and the use of psychotropics in Danish nursing homes. Århus 2001.
- 32 Charlotte Søndergaard. Follow-up studies of prenatal, perinatal and postnatal risk factors in infantile colic. Århus 2001.
- 33 Charlotte Olesen. Use of North Jutland Prescription Database in epidemiological studies of drug use and drug safety during pregnancy. Århus 2001.
- 34 Wei Yuan. The impact of fetal growth on the subsequent risk of infectious disease and asthma in childhood. Århus 2001.
- 35 Berit Schiøttz-Christensen. Monitorering af det kliniske forløb for patienter henvist til billeddiagnostisk undersøgelse på grund af smerter tydende på lumbal discusprolaps. Århus 2001.
- 36 Bente Nørgård. Colitis ulcerosa, coeliaki og graviditet; en oversigt med speciel reference til forløb og sikkerhed af medicinsk behandling. Århus 2001.
- 37 Lone Hvidman. Indikatorer for hormonale variationer og urininkontinens. Kliniske og epidemiologiske studier. Århus 2002.

- 38 Frank Kaharuza. Short interpregnancy intervals and maternal and child health. Århus 2002.
- 39 Erik Roj Larsen. Falls and fractures among elderly community residents: Risk factors and prevention. Århus 2002.
- 40 Mogens Vestergaard. Genetic and prenatal epidemiology of febrile convulsions. Århus 2002.
- 41 Søren Paaske Johnsen. Risk factors for stroke – with special reference to diet, chlamydia pneumoniae infection and use of non-steroidal anti-inflammatory drugs. Århus 2002.
- 42 Lone Storgaard. Genetical and prenatal determinants for semen quality: An epidemiological twin study. Århus 2003.
- 43 Elise Snitker Jensen. Seasonal variation of meningococcal disease and factors associated with its outcome. Århus 2003.
- 44 Carsten Obel. Epidemiological studies of stress during pregnancy and fetal brain development. Århus 2003.
- 45 Annette Wind Olesen. Prolonged pregnancy: Methods, Causal Determinants and Outcome. Århus 2003.
- 46 Jiong Li. Morbidity and mortality in parents who lost a child: follow-up studies based on national registers. Århus 2004.
- 47 Andrea Floyd. Drug-associated Acute Pancreatitis. Århus 2004.
- 48 Kreesten Meldgaard Madsen. Vacciner og autisme. Århus 2004.
- 49 Ines Ackerl Kristensen. Community Study of Acute Respiratory Infections in Children less than One Year Old. Århus 2004.
- 50 Svend Sabroe, Kirsten Fonager. Unges erfaringer med rusmidler i 2003 og udviklingen siden 1995. Århus 2004.